

Upravljanje obalnim područjem i načela dobre prakse

Mađerić, Filip

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Maritime Studies, Rijeka / Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:187:584918>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-18**

Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet
University of Rijeka, Faculty of Maritime Studies

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Maritime Studies - FMSRI Repository](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
POMORSKI FAKULTET**

FILIP MAĐERIĆ

**UPRAVLJANJE OBALNIM PODRUČJEM I NAČELA DOBRE
PRAKSE**

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2024.

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
POMORSKI FAKULTET**

**UPRAVLJANJE OBALNIM PODRUČJEM I NAČELA DOBRE
PRAKSE**

**COASTAL ZONE MANAGEMENT AND PRINCIPLES OF
GOOD PRACTICE**

**DIPLOMSKI RAD
MASTER THESIS**

Kolegij: Upravljanje obalnim područjem

Mentor: prof. dr. sc. Mirano Hess

Student: Filip Mađerić

Studijski smjer: Nautika i tehnologija pomorskog prometa

JMBAG: 0112071111

Rijeka, rujan 2024.

Student: Filip Mađerić

Studijski program: Nautika i tehnologija pomorskog prometa

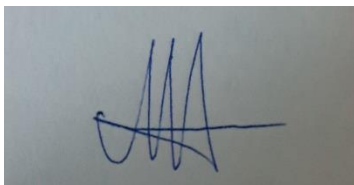
JMBAG: 0112071111

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI DIPLOMSKOG RADA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad s naslovom „Upravljanje obalnim područjem i načela dobre prakse“ izradio samostalno pod mentorstvom prof. dr. sc. Mirana Hessa.

U radu sam primijenio metodologiju izrade stručnog/znanstvenog rada i koristio literaturu koja je navedena na kraju diplomskog rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući naveo u diplomskom radu na uobičajen, standardan način citirao sam i povezo/la s fusnotama i korištenim bibliografskim jedinicama, te nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Rad je pisan u duhu hrvatskoga jezika.

Student

Filip Mađerić

Student: Filip Mađerić

Studijski program: Nautika i tehnologija pomorskog prometa

JMBAG: 0112071111

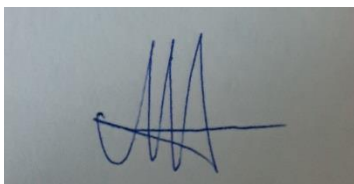
IZJAVA STUDENTA – AUTORA
O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG DIPLOMSKOG RADA

Izjavljujem da kao student – autor diplomskog rada dozvoljavam Pomorskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Pomorskog fakulteta.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa diplomskim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Pomorskog fakulteta, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog ograničenja mog diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima Creative Commons licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na

<https://creativecommons.org/licenses/>

Student – autor

Filip Mađerić

SAŽETAK

Pomorska politika je dio državne politike pomoću koje vlada rukovodi pomorstvom i pomorskim djelatnostima kako bi se more iskoristilo i očuvalo kao prometni put i resurs. Integrirana pomorska politika teži uskladiti ciljeve različitih djelatnosti kako bi oni bili kompatibilni. Obalno područje je zona u kojem se susreću kopno i more te obuhvaća dio kopna i obalnih voda. Obalna područja imaju veliki značaj jer obiluju dragocjenim prirodnim resursima. Upravljanje obalnim područjem integralna je sastavnica prostornog planiranja. Koncept integralnog upravljanja obalnim područjem (IUOP) predstavlja ostvarivanje koncepta održivog razvoja. IUOP teži očuvati i obnoviti prirodne resurse, zaštititi bioraznolikost ekosustava, ostvariti održiv gospodarski razvoj, uzima u obzir interese svih dionika, smanjuje troškove i reducira rizike. IUOP se odvija u fazama, a najčešći instrumenti koje koristi su policy analiza (PA), geografsko-informacijski sustav (GIS), teledetekcija, tehnike vrednovanja i procjene te regulatorna i ekonomska sredstva provedbe. Prilikom planiranja i provođenja projekata IUOP-a treba se pridržavati načela dobre prakse.

Ključne riječi: pomorska politika, obalno područje, održivi razvoj, more, okoliš.

SUMMARY

Maritime policy is a part of state policy by which the government manages shipping and maritime activities in order to use and preserve the sea as a transport route and resource. An integrated maritime policy aims to harmonize the objectives of different activities so that they are compatible. The coastal zone is the zone where land and sea meet and includes part of the land and coastal waters. Coastal zones are of great importance because they are rich in precious natural resources. Coastal zone management is an integral component of spatial planning. The concept of integrated coastal zone management (ICZM) represents the realization of the concept of sustainable development. ICZM strives to preserve and restore natural resources, protect ecosystem biodiversity, achieve sustainable economic development, takes into account the interests of all stakeholders, reduces costs and risks. ICZM takes place in phases, and the most common instruments used are policy analysis (PA), Geographic Information System (GIS), remote sensing, evaluation and assessment techniques, and regulatory and economic means of implementation. When planning and implementing ICZM projects, the principles of good practice should be adhered to.

Keywords: maritime policy, coastal zone, sustainable development, sea, environment.

SADRŽAJ:

SAŽETAK	I
SUMMARY	I
SADRŽAJ	II
1. UVOD	1
1.1. PROBLEM, PREDMET I OBJEKTI ISTRAŽIVANJA	1
1.2. RADNA HIPOTEZA	2
1.3. SVRHA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA	2
1.4. ZNANSTVENE METODE	2
1.5. STRUKTURA RADA	3
2. POMORSKA POLITIKA I UPRAVLJANJE LUKAMA	4
2.1. DEFINICIJA I VAŽNOST POMORSKE POLITIKE	4
2.2. SASTAVNICE POMORSKE POLITIKE	6
2.3. NAČELA I NOSITELJI POMORSKE POLITIKE	8
2.4. INTEGRIRANA POMORSKA POLITIKA	11
2.5. ULOGA I FUNKCIJE LUKA U PROMETNOM I GOSPODARSKOM SUSTAVU	14
2.6. RAD U LUCI I SUDIONICI U LUČKOM POSLOVANJU	17
2.7. LUČKA POLITIKA – VAŽNOST, ULOGA I NAČELA	18
3. OBALNO PODRUČJE	20
3.1. DEFINICIJA OBALNOG PODRUČJA	20
3.2. ZNAČAJ OBALNOG PODRUČJA	24
3.3. KARAKTERISTIKE OBALNOG PODRUČJA	28
3.4. RAZNOLIKOSTI OBALNIH RESURSA	29
4. UPRAVLJANJE OBALNIM PODRUČJEM	30
4.1. NASTANAK I RAZVOJ UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM	30
4.2. NAČELA UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM	32
4.3. INSTRUMENTI UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM	35
4.4. UPRAVLJANJE OBALNIM PODRUČJEM I ODRŽIVI RAZVOJ	38
5. INTEGRALNO UPRAVLJANJE OBALNIM PODRUČJEM	42
5.1. DEFINICIJA I RAZVOJ INTEGRALNOG UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM	42
5.2. SVRHA I CILJEVI INTEGRALNOG UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM	45
5.3. NAČELA INTEGRALNOG UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM	46
5.4. FAZE INTEGRALNOG UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM	48

5.5. INSTRUMENTI INTEGRALNOG UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM	51
6. NAČELA DOBRE PRAKSE UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM	53
7. ZAKLJUČAK	58
LITERATURA.....	61
POPIS ILUSTRACIJA	64
POPIS TABLICA.....	64

1. UVOD

Ovo uvodno poglavlje obrađuje, iznosi i definira problem, predmet i objekte istraživanja. Postavlja se radna hipoteza, određuju se svrha i ciljevi istraživanja. Opisuju se korištene znanstvene metode. Naposljetku, prikazana je struktura diplomskog rada.

1.1. PROBLEM, PREDMET I OBJEKTI ISTRAŽIVANJA

Na temelju relevantnih činjenica i spoznaja o globalnom neplanskom razvoju u obalnom području koji rezultira ugrožavanjem zdravlja ljudi, šteti ekosustavima i okolišu, može se definirati **problem istraživanja**: ne postoji dovoljno razvijena svijest u društvenoj zajednici, a niti kod donositelja odluka o važnosti koncepta upravljanja obalnim područjem. Gospodarski i društveni razvoj u obalnom području često se odvija neplanski, stihijski bez prethodno odrađenih analiza i planova. Često se u obalnim područjima javljaju klasični pokazatelji neodrživog razvoja poput divlje gradnje, prenapučenosti, masovnog turizma, loše izrađenih prostornih i urbanističkih planova, industrijskih postrojenja koja emitiraju štetne ugljične plinove i sl. Ovakvi trendovi događaju se zato što društvo teži razvoju a da pritom nije svjesno kako prilikom izrade i provodbe projekata i planova u obalnom području treba voditi računa o dugoročnom razvoju, okolišu i morskim resursima. Temeljni problem je što donositelji odluka nisu prije provedbe projekata u obalnom području kontaktirali stručnjake iz oblasti pomorske politike i održivog razvoja.

Na problem istraživanja izravno se nadovezuje njegovo rješenje u obliku **predmeta istraživanja**: integralno upravljanje obalnim područjem (IUOP). Koncept i fenomen integralnog upravljanja obalnim područjem predstavlja najkvalitetnije rješenje koje podiže svijest društvene zajednice i donositelja odluka o važnosti upravljanja obalnim područjem. Upravo zahvaljujući načela i instrumentima IUOP-a, eliminiraju se posljedice neodrživog razvoja u obalnom području poput ilegalne gradnje i zagađenja okoliša. Osim toga, javnost i donositelji odluka postaju svjesni kako u svaki plan razvoja obale i okolnog područja treba uključiti pomorske i druge eksperte koji se bave realizacijom integralnog upravljanja u obalnom prostoru.

Problem i predmet istraživanja odnose se na dva međusobno povezana **objekta istraživanja**, a to su: pomorska politika i obalno područje.

1.2. RADNA HIPOTEZA

Sukladno važnim odrednicama problema, predmeta i objekta istraživanja postavljena je radna hipoteza: Pomorska politika mora primjenjivati integrativni pristup, odnosno pomorska politika mora sadržavati principe integralnog upravljanja obalnim područjem čija primjena omogućuje realizaciju održivog razvoja u obalnom području.

1.3. SVRHA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Svrha i ciljevi istraživanja u diplomskom radu očituju se u sljedećem: Istražiti i formulirati rezultate istraživanja o važnosti, značaju i ulozi pomorske i lučke politike, o karakteristikama i specifičnostima obalnog područja, o konceptu upravljanja obalnim područjem s naglaskom na povezanost s održivim razvojem, o konceptu integralnog upravljanja obalnim područjem te načelima dobre prakse upravljanja obalnim područjem.

Kako bi se odredili svrha i ciljevi istraživanja potrebno je postaviti sljedeća pitanja:

Što je to pomorska politika?

Na kojim načelima počiva pomorska politika i tko su njeni nositelji?

Što je integrirana pomorska politika?

Što je to obalno područje i koji je njegov značaj?

Po čemu je obalno područje karakteristično?

Zašto je važno upravljanje obalnim područjem?

Na koji način je upravljanje obalnim područjem povezano s održivim razvojem?

Koja je svrha i koji su ciljevi integralnog upravljanja obalnim područjem (IUOP)?

Što su načela dobre prakse upravljanja obalnim područjem?

1.4. ZNANSTVENE METODE

U diplomskom radu upotrijebljene su uobičajene znanstvene metode koje se najčešće koriste prilikom pisanja stručnih, istraživačkih i znanstvenih radova. Preciznije, korištene su metode analize i sinteze, metoda klasifikacije, metode deskripcije i kompilacije, statistička metoda i metoda zaključivanja. Sve metode su planski korištene kako bi se ostvarila smisljena funkcionalna cjelina diplomskog rada, odnosno da rad bude adekvatno strukturiran od uvoda do zaključka.

1.5. STRUKTURA RADA

Dobiveni rezultati istraživanja prilikom izrade rada razvrstani su u nekoliko logički povezanih poglavlja. U prvom poglavlju, **Uvodu**, definirani su problem, predmet i objekti istraživanja, postavljena je radna hipoteza, određeni su svrha i ciljevi istraživanja. Iznese su korištene znanstvene metode i struktura rada. Drugo poglavlje, **Pomorska politika i upravljanje lukama**, definira pomorsku politiku i njezinu važnost, sastavnice, načela i nositelje. Objasnjeno je što je to integrirana pomorska politika te koju ulogu i funkciju imaju luke u prometnom i gospodarskom sustavu. Opisano je kako izgleda rad u luci i koji su sve sudionici lučkog poslovanja. Naposljetku, definirana je lučka politika. Treće poglavlje, **Obalno područje**, daje definiciju obalnog područja, tumači njegov značaj i karakteristike te raznolikosti obalnih resursa. Četvrto poglavlje, **Upravljanje obalnim područjem**, prikazuje nastanak i razvoj upravljanja obalnim područjem, njegova načela i instrumente. Uz to, prikazuje se i povezanost upravljanja obalnim područjem i održivog razvoja. U petom poglavlju, **Integralno upravljanje obalnim područjem**, objašnjen je istoimeni koncept te je prikazana njegova definicija, svrha i ciljevi, načela, faze i instrumenti. Šesto poglavlje, **Načela dobre prakse upravljanja obalnim područjem**, ukazuje na prijedloge i smjernice kojih se treba pridržavati kako bi se u praksi realiziralo kvalitetno upravljanje obalnim područjem. U posljednjem poglavlju, **Zaključku**, prikazana je sinteza istraživanja s osvrtom na postavljenu radnu hipotezu.

2. POMORSKA POLITIKA I UPRAVLJANJE LUKAMA

U ovom poglavlju bit će obrađena pomorska politika i upravljanje luka. Najprije će biti iznesena definicija i opisana važnost pomorske politike. Objasnit će se sastavnice, načela i nositelji pomorske politike kao i pojam integrirane pomorske politike. Prikazat će se uloga i funkcija luka u prometu i gospodarstvu te organizacija rada u luci. Konačno, bit će opisana važnost lučke politike.

2.1. DEFINICIJA I VAŽNOST POMORSKE POLITIKE

Svaka država koja posjeduje izlaz na more i koja upotrebljava more kao važan prirodni resurs treba kreirati pravila, točnije skup pravila, prema kojima će zaštititi more. Od početaka čovječanstva more se koristi kao plovni put kojim se transportiraju ljudi i sve vrste tereta. Međunarodna trgovina nezamisliva je bez pomorskog prometa. Zbog svojeg velikog gospodarskog značenja, prema podacima Ujedinjenih naroda iz 2020., čak 80% međunarodne trgovinske razmjene odvijalo se pomorskim prometom. Uz važnost prometovanja, more se koristi u gospodarske svrhe tako što se energenti (nafta i plin) često vade iz mora a također se električna energija proizvodi pomoću valova i morskih mijena. Upravo zato pomorski promet i pomorstvo ubrajaju se u najznačajnije gospodarske djelatnosti. Razvoj pomorstva uvelike ovisi o politici određene države. Svaka pomorska država ima svoju pomorsku politiku i ona kreira okvire i pravila kojima se odvija pomorski promet i srodne aktivnosti na moru.

Dundović i Grubišić pomorsku politiku definiraju kao „dio gospodarske politike kojom država utječe i usmjerava razvoj različitih djelatnosti vezanih uz more. Pomorska politika podrazumijeva i sveobuhvatan pristup razvitku pomorstva i iskorištavanju mora kao prometnog puta i prirodnog resursa. Pomorska politika nije samo politika pomorskog prometa. Pomorski promet jedna je od sastavnica pomorske politike koja je opsežnija i obuhvaća čitav pomorski sustav s većim brojem gospodarskih i uslužnih djelatnosti.“¹

U 21. stoljeću razvila se ekološka svijest u društvu, odnosno društvo je svjesno kako je prijeko potrebno zaštititi i očuvati prirodne resurse kao što su more i morski okoliš. U suvremenim gospodarstva brojne su djelatnosti koje koriste more i obalno područje. Djelovanje takvih gospodarskih subjekata predstavlja određeni rizik za morski okoliš, biljni i životinjski svijet koji obitava u moru ili je vezan za more, a u konačnici onečišćenje mora šteti i čovjeku. Važno je da razvoj pomorstva bude sukladan konceptima održivog razvoja. Zašto? Zato što su

¹ Dundović, Č.; Grubišić, N.: *Pomorska i prometna politika*, Sveučilište u Rijeci: Pomorski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2013., p. 13.

trendovi neodrživog razvoja koji su se temeljili prvenstveno na brzom i lakom zaradi ugrozili određene pomorske djelatnosti kao što su turizam, brodogradnja, ribarstvo ili jedrenje. Kako bi se spriječilo ugrožavanje pomorskih djelatnosti, pomorska politika u nekom obliku mora postojati. To može biti samostalno ili u npr. okviru ukupne gospodarske politike, politike održivog razvoja ili ekološke politike.

„Sustavna pomorska politika integrira različite djelatnosti koje se obavljaju na moru ili uz more. Pri tome različite djelatnosti stvaraju međusobnu korelaciju. Ta korelacija može biti pozitivna ili negativna. Primjer pozitivne korelacije jesu brodogradnja i brodarstvo, ribarstvo i turizam. Negativna korelacija nastaje kada se specifičnim djelovanjem ugrožava ili onemogućuje razvoj druge djelatnosti ili više njih. Primjerice, u slučaju pomorskih nezgoda direktno su ugroženi ribarstvo i turizam.“²

U literaturi se često pojavljuje pojam pomorska orijentacija zemlje. Taj pojam označava stratešku usmjerenost nacionalnog gospodarstva na more kao prirodni resurs i pomorski put za plovidbu brodova. Uz to, pomorska orijentacija zemlje nastoji ojačati pomorsko gospodarstvo na načelima održivog gospodarskog razvitka. Pod pojmom pomorstvo u literaturi je obuhvaćen cjelovit sustav koji uključuje sve aktivnosti koje se zbivaju na moru ili su povezane na određeni način s morem. U pomorstvo spadaju djelatnosti koje koriste more kao plovni put (brodarstvo), djelatnosti koje eksploatiraju more (ribarstvo, marikultura, istraživanja nafte i plina) te industrijske djelatnosti poput brodogradnje, ali i lučka djelatnost kao odvojena ali iznimno važna aktivnost. U lučke djelatnosti spadaju ili su vezani brojni subjekti kao što su brodari, pomorski agenti, špediteri, carina i druga državna tijela. U pomorstvo se ubraja i ratna mornarica kao integralni dio oružanih snaga.³

Kreiranje, implementacija i analiza pomorske politike predstavlja kompleksan i dinamičan proces. Pomorska politika, tj. kvaliteta njezine izvedbe, snažno utječe na socioekonomski razvoj zajednice. Pojava pomorske politike nije isključivo rezultat trendova neodrživog razvoja i potrebe da se riješe određeni gorući problemi nego su razlozi širi. Točnije, kvalitetna pomorska politike ne rješava samo aktualne probleme i ne liječi samo posljedice nego posjeduje viziju pomorstva u nekoj budućnosti. Prirodno je da pomorska politika evoluirala s vremenom. S obzirom na njezin obuhvat, pomorska politika može biti nacionalna (na razini neke države), regionalna (na razini više država, npr. države koje izlaze na Jadransko more) i

² Ibidem

³ Ibidem, p. 15.

međunarodna (na razini multilateralnih organizacija kao što su Europska unija ili Ujedinjeni narodi). Važnost pomorske politike u nekoj državi definira važnost pomorstva i pomorskih djelatnosti za društvo. Naravno, što je veća važnost pomorstva bit će i veća važnost pomorske politike. Države koje su pomorsko orijentirane prirodno dat će veći značaj pomorskoj politici jer pomorstvo posjeduje presudan značaj za gospodarstvo i cijelu zajednicu.⁴

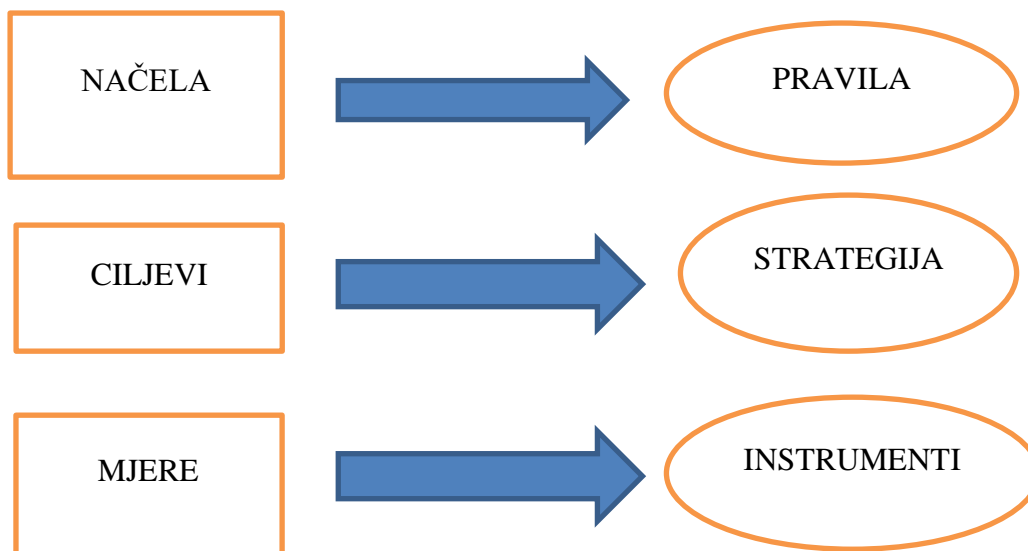
Razvoj pomorstva vidljiv je kroz razvoj gospodarstva tako što raste BDP, veća je zaposlenost, veći su prihodi državnog proračuna kao i proračuni općina i županija od poreznih i carinskih davanja. Naravno, pomorstvo se kao gospodarska grana ne može mjeriti samo numeričkim pokazateljima. Pomorska politika (ako je racionalno i analitički osmišljena) putem svoje kvalitete omogućuje društveni i ekološki napredak. Tako će kvalitetna pomorska politika osim financijske dobiti, omogućiti veću sigurnost plovidbe i boravka brodova u lukama i na terminalima, veću kvalitetu života u obalnom i priobalnom području i dr. Budući da je pomorska politika dio širih politika, odnosno opće nacionalne i gospodarske politike ovisi i o drugim čimbenicima. Dakle, pomorsku politiku neke zemlje ne definiraju samo pomorski i prometni stručnjaci nego i političari i drugi stručnjaci, ponajviše iz sektora ekonomije.

2.2. SASTAVNICE POMORSKE POLITIKE

Pomorska politika posjeduje sastavnice koje obuhvaćaju uvriježena pravila ponašanja i djelovanja, odnosno ciljeve, načela i mjere kojima se definira što treba učiniti i kako da bi se pomorski sustav zemlje razvijao na optimalan način. Ciljevi pomorske politike trebaju se temeljiti na utvrđenim znanstvenim činjenicama te moraju biti kompatibilni, definirani u vremenu i prostoru te je važno da budu realistični. Vrlo je važno da kreatori pomorske politike prihvate znanstveni pristup ne samo zbog kvalitete sadržaja nego i zbog metodologije i postupaka prilikom izrade određenog strateškog dokumenta (Ilustracija 1.).

⁴ Ibidem, p. 15.

Ilustracija 1. Sadržaj pomorske politike

Izvor: Izradio autor prema Dundović, Č.; Grubišić, N.: *Pomorska i prometna politika*, Sveučilište u Rijeci: Pomorski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2013., p. 16.

Na Ilustraciji 1. može se vidjeti sadržaj pomorske politike. Načela pomorske politike odnose se na donošenje pravila i okvira u kojima se ona provodi. Ciljevi definiraju strategiju pomorske politike koja je najvažniji dokument svake pomorske politike. Mjere određuju instrumente pomorske politike.

Prilikom definiranja ciljeva pomorske politike nužno je uzeti u obzir specifičnosti pomorstva kojih nema u nekim drugim gospodarskim djelatnostima. Radi se o tome da kako su pomorske djelatnosti kapitalno intenzivne (potrebna su znatna financijska sredstva za investicije), objekti pomorskoga gospodarstva imaju poprilično dugi vijek trajanja (tehničko-tehnološki) te postoje eksterni učinci pomorskih djelatnosti koji djeluju na pojedince, okoliš i društvo. Instrumenti pomorske politike podrazumijevaju zakonska, ekonomska i druga sredstva koje donose nositelji pomorske politike i njihova upravna tijela donose kako bi se ostvarili ciljevi. Najčešće se u nekoliko skupina dijele instrumenti pomorske politike a to su: instrumenti investicijske i organizacijske politike, instrumenti cjenovne politike te instrumenti politike regulacije.⁵

⁵ Ibidem, p. 17.

2.3. NAČELA I NOSITELJI POMORSKE POLITIKE

U pomorskoj politici načela se odnose na pravila rada pomorskog sustava kao i na ponašanje njenih nositelja. Načela predstavljaju ishodišta koja definiraju ciljeve pomorske politike. U temeljna načela pomorske politike ubrajaju se:⁶

- načelo povezanosti pomorskog i gospodarskog sustava,
- načela usuglašenog rada pomorskog sustava,
- načela slobodnog tržišta i ravnopravne konkurencije,
- načelo društvene rentabilnosti,
- načelo jedinstva pomorskog sustava,
- načelo alokacije gospodarskih resursa,
- načelo ravnopravnog vlasništva i slobodnog izbora,
- načelo ostvarivosti pomorske politike.

Načelo povezanosti pomorskog i gospodarskog sustava temelji se na snažnoj vezi između pomorskog prometa i gospodarstva. Gospodarstvo i pomorstvo su neraskidivo povezani i oba sustava imaju obostrane utjecaje. Razvoj gospodarstva prati i razvoj pomorstva i obratno. Povezanost gospodarstva i pomorstva vidljiva je kroz makroekonomske pokazatelje kao što su BDP, investicije, vanjska trgovina, količina prevezenih roba i broj putnika koji se prevoze u lukama, stanje u brodogradilištima, broj turističkih noćenja i sl. Kako bi pomorski i gospodarski sustav bili kvalitetno povezani potrebno je osim morskih luka i terminala imati dobro razgranatu kopnenu prometnu mrežu (ceste i željeznice) koja povezuje luke i terminale sa zaleđem. Načela usuglašenog rada pomorskog sustava definiraju zakonske okvire tržišnog poslovanja u pomorstvu. Takva tržišna načela nastoje osigurati jednake uvjete za sve pružatelje i korisnike pomorskih usluga, rentabilnost poslovanja pružateljima usluga te slobodan izbora usluga. Poduzeća u pomorskom sustavu mogu se ponašati kao konkurenti, partneri ili kao monopolisti. Bilo da se radi o monopolu ili bespoštednoj tržišnoj utakmici, načela teže očuvati kvalitetu, sigurnost i pouzdanost usluga kako korisnici ne bi bili zakinuti. Važno da je država putem zakona postavi pravila igre kako bi se na adekvatan način regulirali odnosi između ponuditelja pomorskih usluga. Upravo se na to vezuju načela slobodne ponude usluga i ravnopravne konkurencije. Njih osobito naglašava Europska unija.⁷

⁶ Ibidem, p. 18.

⁷ *The Economic Importance of the Maritime Industry*, online: <https://reti.edu.my/the-economic-importance-of-the-maritime-industry/> (30.11.2022.)

Načelo društvene rentabilnosti definira pravila vrednovanja investicija uključujući izravne i neizravne troškove za društvu u cjelini a ne samo u pomorskoj djelatnosti. Načelo osobito ističe Europska unija. Projekti se vrednuju upotrebljavajući cost-benefit analizu (analizu troškova i koristi) i studije izvodivosti. Projekt može biti ocijenjen kao rizičan ili kao siguran. Najveći izazov predstavlja definiranje kriterija koji određuju društvene koristi i troškove kao i definiranje samih društvenih koristi i troškova. Načelo jedinstva pomorskog sustava podrazumijeva tretiranje pomorstva kao cjeline koja se sastoji od više dijelova (sustava) koji su blisko povezani i sastoje se od podsustava. Ovo načelo blisko je vezano s definicijom pomorske politike i treba ga naglašavati zato što se u praksi ponekad događa kako jedan sektor bude favoriziran na štetu drugog. Naravno, to se nikako ne smije događati jer treba omogućiti ravnopravan i uravnotežen razvoj pomorstva u cjelini kao složenog sustava.⁸

Načelo alokacije gospodarskih resursa odnosi se na raspodjelu troškova između različitih pomorskih subjekata. Najčešće se alokacija troškova utvrđuje prema tri kriterija: općim potrebama društva, važnosti gospodarskih djelatnosti i „korisnik plaća“. Sve je zastupljeniji posljednji kriterij te se smatra da korisnici trebaju snositi troškove npr. usluge prijevoza brodom, itd. Načelo ravnopravnog vlasništva i slobodnog izbora označava ravnopravnost javnog i privatnog vlasništva. Tako se primjerice na natječaj za dobivanje koncesije u linijskom prijevozu putnika mogu javiti i državne i privatne kompanije. Načelo ostvarivosti pomorske politike označava realističnost postavljenih ciljeva u vremenu i prostoru. Ako su postavljeni ciljevi nerealni i nemoguće ih je ostvariti pomorska politika je loše zacrtana i iziskuje modifikacije.⁹

U nositelje pomorske politike ubrajaju se subjekti koji posjeduju utjecaj na oblikovanje i realizaciju njenih ciljeva. Glavni nositelji pomorske politike su javne institucije. U slučaju Republike Hrvatske radi se o Hrvatskom saboru, Vladi RH, organima županija i gradova. Također, nositelji su i institucije Europske unije i međunarodne organizacije kao što su UN i njegova agencija Međunarodna pomorska organizacija (IMO). U procesima definiranja i implementacije pomorske politike postoje sljedeći subjekti:¹⁰

- subjekti koji odrađuju pomorski dio posla, predlažu ciljeve, smjernice i instrumente (stručne i znanstveno-istraživačke institucije),

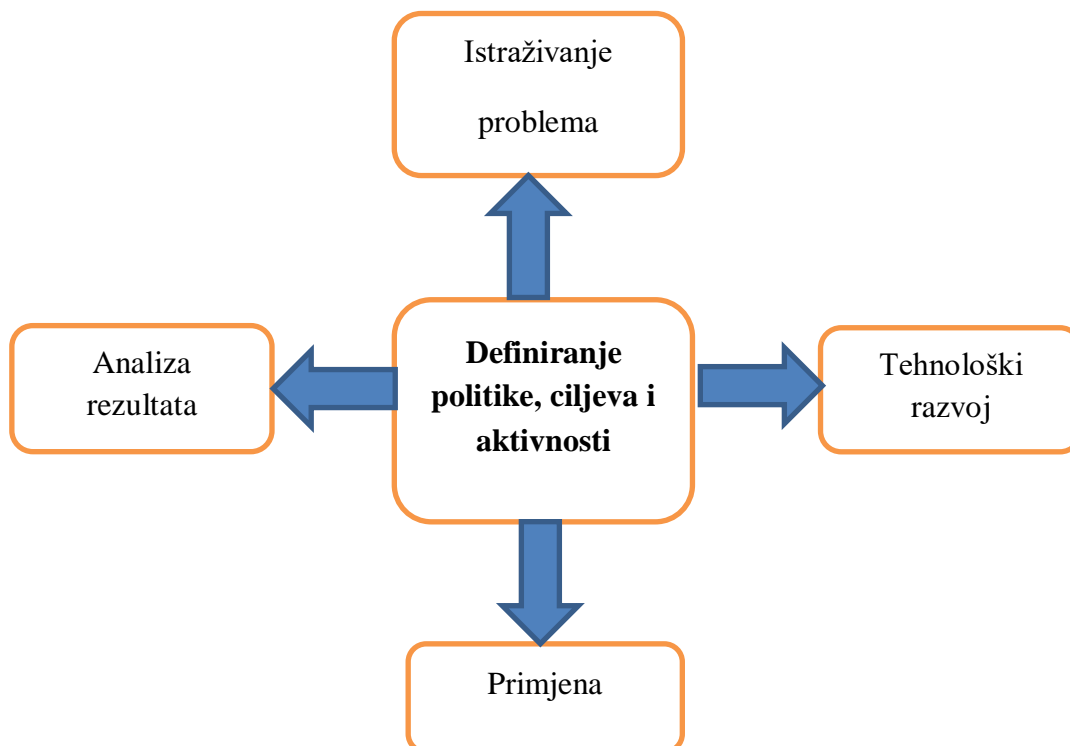
⁸ *Maritime transport and economic growth: Interconnection and influence*, online: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0308597X19302726> (30.11.2022.)

⁹ *Resource Allocation*, online: <https://www.techtarget.com/searchcio/definition/resource-allocation> (1.12.2022.)

¹⁰ Dundović, Č.; Grubišić, N., op. cit., p. 21.

- subjekti koji odlučuju o izboru ciljeva i razvojnoj politici (tijela vlasti),
- subjekti koji biraju instrumente i sredstva pomorske politike i osiguravaju implementaciju pomorske politike (službe ministarstva),
- ostali subjekti utječu na izbor ciljeva, instrumenata i sredstava pomorske politike ali samostalno ne donose odluke (gradovi, županije, komore, strukovne udruge, pomorske kompanije).

Ilustracija 2. Proces kreiranja pomorske politike

Izvor: Izradio autor prema Dundović, Č.; Grubišić, N.: *Pomorska i prometna politika*, Sveučilište u Rijeci: Pomorski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2013., p. 21.

Ilustracija 2. prikazuje postupak stvaranja pomorske politike. Radi se o cikličkom procesu čiji su dijelovi međusobno povezani. U središtu pomorske politike nalaze se politike, ciljevi i aktivnosti koje je potrebno postaviti. Na njih se nadovezuju istraživanje problema, tehnološki razvoj, primjena i analiza rezultata. Svako stvaranje pomorske politike kreće od istraživanja aktualnih problema. Ovisno o tehnološkom razvoju kreira se pomorska politika i postoje određeni limiti. Ako npr. lučko područje ima lošu poveznicu sa zaleđem cestom i željeznicom prvi preduvjet za jačanje luke jest izgradnja i obnova prometnica kako bi se teret u luku mogao lakše otpremati i dopremiti. Nakon što se pomorska politika definira slijedi njena

primjena. Posljednji korak kod kreiranja prometne politike je analiza rezultata. To je također vrlo važan korak koji utječe na modifikacije postojeće ili donošenje novih pomorskih politika.

2.4. INTEGRIRANA POMORSKA POLITIKA

Kako bi se spriječile negativne korelacije između različitih pomorskih djelatnosti koristi se integrirana pomorska politika. To je vrsta pomorske politike koja nastoji eliminirati štetne međusobne utjecaje različitih djelatnosti i njihov štetan utjecaj na vanjski okoliš i šire društvo. Takva integrirana pomorska politika teži uskladiti ciljeve različitih djelatnosti kako bi oni bi kompatibilni, a ujedno se iskoristio potencijal mora. Također, važno je očuvati pomorske potencijale za budućnost. Postoje pomaci unaprijed. U pomorskoj politici sve je dominantniji sustavni pristup koji uzima u obzir potrebe svih dionika za razliku od parcijalnog pristupa koji je ograničen samo na jednu djelatnost. Sustavni pristup u pomorskoj politici omogućuje kvalitetnije regionalno povezivanje, bolje iskorištavanje i zaštitu morskih resursa.¹¹

Kao uspješan primjer integrirane pomorske politike može se uzeti integrirana pomorska politika Europske unije. U otprilike posljednja dva desetljeća došlo je do drastične preobrazbe europske pomorske politike. Kreatori politike u EU pomorstvo promatraju kao sustav na temelju kojeg se formiraju strateški i drugi važni ciljevi. Pomorska politika EU teži razvijati pomorsko gospodarstvo a pritom ogromnu važnost daje ekološkom pristupu. Želi se očuvati morski okoliš i more i za buduće generacije. Nije važno samo što se događa trenutno nego se misli i o narednim periodima. Preciznije, integrirana pomorska politika EU koristi cjeloviti pristup prema svim morskim politikama. Europska unija želi uskladiti svoje aktivnosti na obalama, morima i oceanima kako bi osigurala veće prinose sa što manje negativnog utjecaja po okoliš. Sukladno tome, cilj integrirane politike EU je osnaživanje plavog gospodarstva koje pokriva sve gospodarske djelatnosti vezane za more.¹²

Godine 2006. Europska komisija prihvatila je znameniti dokument „Zelena knjiga o budućoj pomorskoj politici Europske unije“. Dokument na revolucionaran način predlaže kreiranja pomorske politike. Europski parlament u srpnju 2007. donio je rezoluciju kojom daje podršku Zelenoj knjizi. Nakon toga uslijedilo je izglasavanje još nekoliko rezolucija Europskog parlamenta koje su davale potporu integriranoj pomorskoj politici Europske komisije. U studenom 2011. Parlament i Vijeće Europske unije donijeli su Uredbu br. 1255/2011 o

¹¹ Ibidem, p. 14.

¹² *Integrirana pomorska politika Europske unije*, online: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/121/integrirana-pomorska-politika-europske-unije> (1.12.2022.)

utemeljenju Programa za potporu razvoja integrirane pomorske politike. U srpnju 2013. Europski parlament je izglasao Rezoluciju u plavom rastu kojom se daje dodatna potpora integriranom pristupu i strategiji plavog rasta. U listopadu iste godine Parlament i Vijeće EU donijeli su Uredbu br. 2013. o utemeljenju Europskog sustava nadzora granica (EUROSUR). U siječnju 2018. Parlament EU izglasao je Rezoluciju o međunarodnom upravljanju oceanima u kontekstu UN-ovih ciljeva održivoga razvoja do 2030.¹³

Europski parlament je u ožujku 2019. prihvatio Zakonodavnu rezoluciju o reduciranju utjecaja plastičnih proizvoda na okoliš. Cilj rezolucije je kreiranje kružnog gospodarstva i pronalazak alternativa plastici. Sljedeći mjesec, u travnju 2019., EU parlament donio je Zakonodavnu rezoluciju o utemeljenju programa Obzor Europa za istraživanja i inovacije. U lipnju 2019. Europski parlament i Europsko vijeće donijeli su Uredbu br. 2019/1239 o uspostavi jedinstvenog europskog pomorskog sučelja. Cilj te direktive je utvrditi pravila o informacijama potrebnim za pristajanje u luke. EU parlament je u studenom 2019. donio Rezoluciju o Konferenciji UN-a o klimatskim promjenama održanoj u Madridu ranije te godine. Ističe se važnost klimatskih promjena te potreba za međunarodnom suradnjom kako bi se protiv njih borilo na pravi način. U siječnju 2020. EU parlament je izglasao Rezoluciju o europskom zelenom planu koji teži zaštititi i revitalizirati biološku raznolikost te daje potporu izradi „akcijskog plana za oceane i akvakulturu.“ Glavni ciljevi integrirane pomorske politike Europske unije su:¹⁴

- ostvarenje najvišeg stupnja održive uporabe mora i oceana da bi se omogućio razvoj (pri)obalnih krajeva u pogledu pomorskog i lučkog prometa, brodogradnje, ribarstva, okoliša, i dr.;
- uspostava centra znanja i inovacija pomoću široke europske strategije za istraživanje mora i razvoj pomorstva;
- unapređenje kvalitete života u obalnim područjima kroz razvoj turizma, izradu strategije za sprečavanje katastrofa i razvoj pomorskih potencijala najudaljenijih regija i otoka unutar EU;
- promoviranje značaja Europske unije kroz jaču suradnju na međunarodnoj razini upravljanja oceanima i kroz europsku politiku susjedstva;

¹³ Ibidem

¹⁴ Ibidem

- povećanje značaja EU pomoću online aplikacije „Europski atlas mora” kao oblika naglašavanja europske pomorske baštine i obilježavanje Europskog dana pomorstva 20. svibnja.

Ilustracija 3. Poster konferencije o integriranoj pomorskoj politici i pomorskom planiranju prostora na Mediteranu i Crnom moru

Izvor: *Maritime forum*, online: <https://webgate.ec.europa.eu/maritimeforum/en/node/3950> (3.12.2022.)

Uz proklamirane ciljeve u budućnosti, potrebno je istaknuti i dosadašnja postignuća integrirane pomorske politike EU koja su itekako značajna:¹⁵

1. Plavi rast,
2. Podaci i znanje o moru,
3. Prostorno planiranje morskog prostora,
4. Integrirani pomorski nadzor,
5. Strategije morskih bazena.

Plavi rast označava strategiju na dugi rok koju je donio EU parlament 2012. Cilj je iskoristiti potencijale plavoga gospodarstva i razvijati sve aktivnosti vezane uz more (npr. turizam, akvakultura, brodogradnja, istraživanje pod morem). Godine 2014. EU Komisija naglasila je važnost inovacija. Podaci i znanje o moru vrlo su značajni jer je su prikupljanje informacija i baratanje znanjem važni za kreiranje održivih trendova u pomorstvu. Godine 2008. pokrenuta je europska strategija istraživanja u pomorstvu, a 2020. strategija o znanju o moru. Prostorno planiranje morskog područja ugleda se u kvalitetnom planiranju kako bi se zadovoljila brzorastuća potražnja za obalnim područjem. Posebna briga se vodi o ribolovu, postrojenjima za stvaranje obnovljive energije i očuvanje ekosustava. Godine 2014. donesena

¹⁵ Ibidem

je direktiva upravo o prostornom planiranju obalnog područja. Integrirani pomorski nadzor važan je za razvoj gospodarskih djelatnosti. Cilj je osigurati razmjenu informacija među tijelima koje provode nadzor poput kontrole granica, kontrole provedbe zakona, kontrole onečišćenja okoliša i sl. Godine 2014. donesena je komunikacija koja unapređuje ekološki i ekonomski nadzor kroz zakonito dijeljenje podataka između različitih pomorskih sektora. Strategije morskih bazena kreiraju se posebno za sva mora na koja izlaze države članice EU kako bi se zaštitio morski okoliš i razvijalo pomorsko gospodarstvo. Tako su donesene strategije za regije Crnog mora (2007.), Baltičkog mora (2009.), Sredozemlje (2009. i 2017.), Atlantski ocean (2011.), Jadransku i Jonsku regiju (2014.), Arktik (2016.) i najudaljenije regije EU (2017.).¹⁶

2.5. ULOGA I FUNKCIJE LUKA U PROMETNOM I GOSPODARSKOM SUSTAVU

Kao što je već ranije spomenuto, pomorski promet je iznimno važna gospodarska djelatnost zato što se ogromne količine tereta prevoze brodovima morem a uz to more kao plovni put ne treba graditi ni održavati na klasičan način već je samo potrebno na ishodišnim i odredišnim točkama izgraditi i opremiti morske luke te ih povezati kopnenim prometnicama (ceste, željeznice ili rjeđe unutarnji plovni putevi).

Prema definiciji Hrvatske tehničke enciklopedije, luka je „zaštićen morski, riječni, kanalski ili jezerski bazen, s izgrađenim ili neizgrađenim obalama, lukobranima, uređajima, postrojenjima i drugim objektima namijenjenima za pristajanje, sidrenje, popravak i zaštitu brodova (od izravnog utjecaja valova, struja i leda, u ratu od neprijateljskih djelovanja), za ukrcavanje odnosno iskrcavanje tereta i putnika, skladištenje tereta i manipuliranje njime te za odmor posade.“ U ovom diplomskom radu pod pojmom luka podrazumijevaju se morske luke.¹⁷

Luke čine vrlo važan element u pomorskoj orijentaciji zemlje te zajedno s brodarstvom čine okosnicu pomorskog gospodarstva. Razvijenost luka pokazuje koliko neka zajednica cijeni i vrednuje more. Kako bi pomorsko gospodarstvo bilo razvijeno potrebno je razvijati sve njegove dijelove i povezati ih u funkcionalnu cjelinu. Pri tome, luke imaju presudnu ulogu jer su one početna točka razvoja pomorskoga gospodarstva. Svaka razvijena pomorska zemlja ima razvijene luke. Luke su svojevrsan pokretač gospodarskog razvoja za nacionalna gospodarstva ali i pokretač međunarodne robne razmjene. Luke su poveznica različitih tipova prometa kao što su pomorski, cestovni i željeznički te točka dodira različitih prijevoznih sredstava poput broda, kamiona i vagona. Luke nezadrživo utječu na samo na obalno područje nego i duboku u

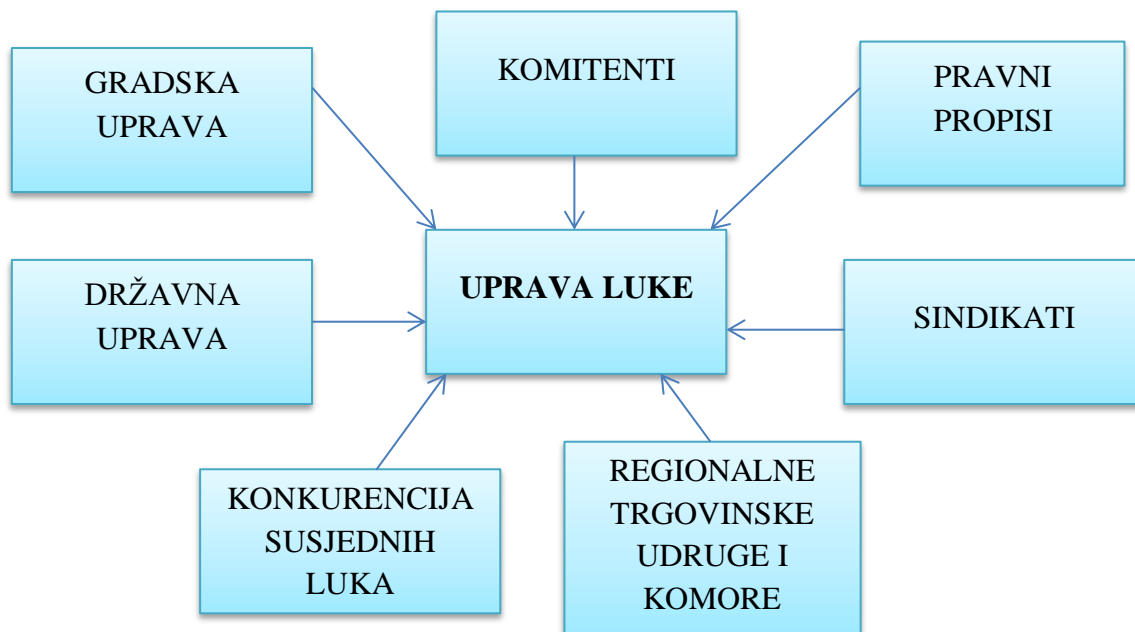
¹⁶ Ibidem

¹⁷ Luka, online: <https://tehnika.lzmk.hr/luke/> (2.12.2022.)

kopnenu pozadinu (hinterland) te imaju snažan učinak na gospodarstvo svake pomorske države. Luke formalno nisu dio bilo koje grane prometa nego su čimbenik prometnog sustava o kojemu ovisi ispravno djelovanje prometa kao cjeline. Svrha morskih luka je pojačati i unaprijediti svjetsku trgovinu jer luke bez međunarodne trgovine gube smisao postojanja. Svaka luka čini vrata svijeta za razmjenu roba ali i za prijevoz putnika. U transportnim lancima, značenje i uloga luka je u tome jer su:¹⁸

- centri koordinacije grana prometa koje se u ondje dodiruju,
- trgovinsko-prometni centri u kojima se vrši prijenos tereta između različitih prometnih grana,
- „sredstva“ za neutralizaciju nejednakosti unutar određenih prometnih grana i u distribuciji robe na tržištu.

Ilustracija 4. Utjecaj okruženja na luku

Izvor: Izradio autor prema Mitrović, F.; Kesić, B.; Jugović, A.: *Menadžment u brodarstvu i lukama*, Sveučilište u Splitu: Pomorski fakultet u Splitu, Split, 2010., p. 197.

Ilustracija 4. prikazuje utjecaj drugih (vanjskih) čimbenika na luku. Najvažniji komitenti koji se pojavljuju su brodari i brodovlasnici. Važno je da lučka uprava omogući brodarima i brodovlasnicima da njihovi brodovi mogu sigurno pristati u luku i sigurno iz nje isploviti. Kako bi to bilo moguće važno je da luka posjeduje razvijenu infrastrukturu i opremu. Također, važno

¹⁸ Mitrović, F.; Kesić, B.; Jugović, A.: *Menadžment u brodarstvu i lukama*, Sveučilište u Splitu: Pomorski fakultet u Splitu, Split, 2010., p. 196.

je da pristojbe lučke uprave ne budu pretjerano visoke jer ako se to dogodi vrlo je lako moguće da će brodari odlučiti koristiti drugu luku. Pravni propisi snažno utječu na rad luke a mogu se odnositi na pomorsku sigurnost, zaštitu morskog okoliša i trgovinu. Propisi mogu biti nacionalni i međunarodni, npr. propisi UN-a EU. Sindikati pomoraca i lučkih radnika snažno utječu na lučku upravu te prava svih radnika moraju biti zaštićena. Regionalne trgovinske udruge i komore utječu na rad luke na mnoge načine od same organizacije rada u luci do tereta koji se prekrca.

Konkurencija susjednih luka možda je i najvažniji čimbenik koji utječe na luku. Luka mora u svakom segmentu biti konkurentna s obližnjom konkurencijom. Mora biti konkurentna u okvirima vremena, troškova, efikasnosti prekrcaja, dobro povezana na cestovnu i željezničku mrežu. Npr. riječka luka mora imati standarde koji joj omogućuju nadmetanje s obližnjim lukama Koper, Trst i Venecijom. Naposljetku, gradska i državna uprava presudno utječu na rad luke. Ovisno o preferencijama gradske uprave i nacionalne vlade, lučka uprava pravi strategiju svog razvoja i prilagođava svoj rad. Luke se razvijaju onoliko koliko to žele političari na čelu grada a još više na čelu države.

U suvremenom gospodarstvu luke su veoma značajna središta trgovinske razmjene, prometa i industrije. Prema tome, glavne se tehničko-tehnološke funkcije luka manifestiraju u tri oblika:¹⁹

- prometna funkcija,
- trgovačka funkcija,
- industrijska funkcija.

Prometna funkcija je temeljna funkcija luke na temelju koje su nastale sve druge funkcije. Glavna djelatnost luke je prometna te je svrha luke omogućiti lakše, brže i sigurnije transportiranje roba i putnika između više točaka. Bez prometne ostale funkcije ne mogu postojati. Prometna funkcija nastoji na pravi način povezati pomorski i kopneni promet. Da bi prometna funkcija bila stabilna i efikasna luka mora posjedovati adekvatne prekrcajne kapacitete, dobre pomorske veze s drugim lukama i biti kvalitetno povezana sa zaleđem. Prometna funkcija mora na ispravan način odgovoriti izazovima koji se pred nju postavljaju a to su ponajviše porast veličine brodova u pomorskom prometu te specijalizacija brodova i veće brzine plovidbe. Luke moraju biti tehnički dobro opremljene, trebaju omogućiti odvijanje

¹⁹ Ibidem, p. 210.

multimodalnog transporta te moraju posjedovati kontejnerske terminale budući da je kontejnerski oblik transporta postao mega popularan.

Trgovačka funkcije luke nastala je postupno iz prometne funkcije. Luke su ujedno trgovačka središta jer se u njima pojavljuje veliki postotak trgovine matične države i država u okruženju. Luke predstavljaju važne točke u međunarodnim robno-trgovinskim lancima. Luka postaje posrednik između proizvođača i potrošača robe široke potrošnje. U luci se odvijaju kupoprodajne i mnogobrojne komercijalne aktivnosti. Kako bi roba bila u dobrom stanju dok čeka brod za ukrcaj, potrebno je da luka bude opremljena kvalitetnim skladišnim kapacitetima. Na robi koja se skladišti obavljaju se komercijalne aktivnosti kao što su pakiranje, signiranje, vaganje, sortiranje, obilježavanje, dezinfekcija i sl. kako bi se kvaliteta robe sačuvala ili povećala.

Industrijska funkcija luke ogleda se u tome što se u luci i lučkom području smještaju industrijska postrojenja gdje se vrši prerađivanje materijala i proizvodnja gotovih proizvoda. Industrija se premješta u šira lučka područja kako bi se smanjili transportni troškovi sirovina. Industrijske aktivnosti koje se javljaju u širem lučkom području krenule su s brodogradnjom i industrijom brodske opreme, a nastavile se širiti s rafinerijama nafte, tvornicama cementa, tvornicama kemijske industrije i dr. U novije vrijeme, industrijska funkcije luke podrazumijeva stvaranje industrijske zone na lučkom području. Tako se omogućuju carinske, porezne i druge olakšice (slobodne trgovinske zone), a ujedno se otvaraju nova radna mjesta te eksponencijalno raste i gospodarstvo.

2.6. RAD U LUCI I SUDIONICI U LUČKOM POSLOVANJU

U lučkom poslovanju sudjeluju mnogobrojni sudionici svaki sa svojim specifičnim zadacima. Kako bi lučke usluge bile kvalitetne potrebno je da rad svih uključenih sudionika bude usklađen. Rad u luci vezan je za dolazak, boravak i odlazak broda te se prema tome prilagođavaju i obavljaju sve lučke djelatnosti. Prvo, brodar mora na vrijeme najaviti dolazak broda u luku i transparentno informirati sve zainteresirane strane koji se teret ukrcava ili iskrcava. Špediter (odgovorna pravna osoba koju primatelj ili pošiljatelj roba ovlašćuje za teret) kontaktira agenta brodara koji ga informira o prijehu ili predaji tereta. Prije pristizanja broda u luku, špediter kontaktira lučku kompaniju o dogovorenom vremenu dolaska broda kako bi luka pripremila svoje kapacitete na vrijeme. Kad brod uplovi u luku, kapetan informira lučku kapetaniju i primatelja/krcatelja robe. Brod i njegov teret prijavljuju se carini. Na brod stižu predstavnici uprave luke kako bi se na brodu mogle izvesti sve prekrcajne operacije prema

planu. Brodar, pošiljatelj ili primatelj robe, šalju dispoziciju lučkoj kompaniji da se obavi ukrcaj/iskrcaj. Prilikom prekrcajnih operacija teret se pregleda i bilježe se sva eventualna oštećenja. Prije nego što brod isplovi iz luke potrebno je da dobije odobrenje od lučke kapetanije.²⁰

Sudionici koji se pojavljuju u lučkom poslovanju dijele se na tijela lučke uprave koja imaju nadležnost nad lukom i subjekte koji vrše gospodarske djelatnosti. Tijela uprave obavljaju administrativne poslove u luci i njihov je zadatak ispunjavati ciljeve luke te osigurati sigurnost plovidbe. Tijela uprave koja se pojavljuju su: lučka kapetanija, carinarnica, policijska postaja za granične i druge poslove na moru, sanitarni inspektorat, veterinarska stanica, inspekcija rada i ostali. Lučka kapetanija je predstavnik države u luci i rukovodi svim potrebnim upravnim poslovima. Carinska tijela i policija štite interese države. Pogranična tijela vlasti obavljaju sve aktivnosti vezane za prelazak državne granice jer je luka ujedno i državna granica. Inspeksijske službe nadziru je li rad u luci sukladan nacionalnim i međunarodnim propisima. Gospodarski subjekti koji se pojavljuju u radu luke su već spomenuti špediteri, brodari, lučka poduzeća, brodski agenti, cestovni i željeznički prijevoznici, piloti, servisne organizacije za održavanje luke, itd.²¹

2.7. LUČKA POLITIKA – VAŽNOST, ULOGA I NAČELA

„Lučka politika je skup mjera kojima pomorska država regulira i determinira razvoj svojeg lučkog sustava, odnosno pojedinih luka u sastavu tog sustava. Optimalan razvoj lučkog sustava moguć je samo pravilno vođenom lučkom politikom koja je usklađena s ciljevima i mjerama prometne, logističke i široke gospodarske politike zemlje.“²²

Luke ne služe same sebi nego su namijenjene korisnicima lučkih usluga. Budući da su luke kompleksni gospodarski subjekti, uprave luka ne mogu same financirati svoj razvoj (lučke infrastrukture i opreme) nego je potrebno da se uključe druge zainteresirane strane poput investitora i države. Budući da luke pozitivno djeluju na nacionalno gospodarstvo kroz zaposlenost, rast BDP-a, porezne, carinske i druge pristojbe, razumljivo je da država financira razvoj luke. Mjere lučke politike određuju sljedeće ciljeve:²³

²⁰ Ibidem, p. 231.

²¹ Ibidem, p. 232.

²² Ibidem, p. 251.

²³ Ibidem, p. 252.

- značaj i ulogu lučkog sustava u cjelokupnom prometnom i gospodarskom sustavu neke nacionalne države,
- značaj, oblik i svrhu poslovanja pojedine luke unutar cjelokupnog lučkog sustava neke države,
- odnos lučkog sustava u odnosu na konkurentske luke,
- način i iznos financiranja cjelokupnog lučkog sustava.

Ekonomski pojmovi koji određuju lučku politiku su liberalizacija tržišta, privatizacija, financiranje luka te konkurentnost. Liberalizacija tržišta odnosi se na reduciranje državne intervencije u rad luka. Privatizacija luka znači da većinski paket dionica u lučkoj kompaniji posjeduje privatni ulagač, tj. privatna kompanija. Financiranje luka u najvećem stupnju odnosu se na izgradnju i održavanje lučke infrastrukture i opreme te pokrivanje drugih operativnih i investicijskih troškova. Konkurentnost je sposobnost luke da svojim uslugama parira konkurentskim lukama u okruženju. Vrlo značajno obilježje europskih luka je visok stupanj autonomije luka u donošenju odluka. Sukladno modelu tržišnog gospodarstva, nazočni su procesi liberalizacije i deregulacije tržišta kako bi luke bile samostalnije i mogle što slobodnije poslovati bez uplitanja države kad to nije nužno. U tim procesima, temeljno načelo europske lučke politike je pošteno i slobodno natjecanje između različitih luka, dostupnost lučkih kapaciteta svim zainteresiranim korisnicima i ravnomjerni razvoj luka. Glavna načela europske lučke politike podrazumijevaju:²⁴

- autonoman status lučkih uprava,
- mogućnost odvijanja slobodne tržišne utakmice između konkurentskih luka,
- plaćanje svih troškova od strane korisnika lučkih usluga,
- onemogućavanje diskriminacije (dostupnost lučkih kapaciteta),
- integraciju različitih luka putem zajedničke prometne politike EU,
- razvoj lučkog sustava sukladno potrebama održivog razvoja.

²⁴ Dundović, Č.; Grubišić, N., op. cit., p. 13.

3. OBALNO PODRUČJE

U ovom poglavlju obradit će se pojam obalnog područja. Bit će iznesene najvažnije definicije obalnog područja, objasniti će se njegov značaj za društvo. Navest će se i objasniti karakteristike obalnog područja kao i raznolikost obalnog ekosustava.

3.1. DEFINICIJA OBALNOG PODRUČJA

Definicija obalnog područja varira ovisno o autoru. Ipak, postoje određene zajedničke karakteristike koje navodi većina autora. Tako Trumbić navodi kako je općeprihvaćeno stajalište da pojam obalno područje podrazumijeva platformu međuodnosa kopna i mora koje u prostornom smislu uključuje određeni dio kopna i obalnih voda. U pravom smislu značenja, obalna područja su ona područja u kojem aktivnosti najsnažnije ovise o povezanosti između kopna i mora. Najviše definicija obalnog područja razilazi se po pitanju prostornog obuhvata. Preciznije, negdje se u obalno područje ubraja cjelovito slivno područje obalnog zaleđa a negdje isključivo uski obalni pojas.²⁵

Države s izlazom na more najčešće obalna područja definiraju kao najvrjedniji prirodni resurs a to pokazuje i Ustav Republike Hrvatske pa je tako 52. člankom Ustava RH definirano da su obala, more i otoci od posebnog značenja za državu i zato su posebno zaštićeni. U hrvatskom pravnom okviru obala se definira „sučeljem mora i kopna ili lokacijom susreta zemlje, mora i zraka“, a obalno područje kao „kopno pod utjecajem mora te dio mora koji je pod utjecajem kopna“. RH je definirala obalno područje Uredbom o izradi i provedbi dokumenata Strategije upravljanja morskim okolišem i obalnim područjem (NN 112/14) sukladno Protokolu o integralnom upravljanju obalnim područjem Sredozemlja iz 2011. Tako se obalno područje definira kao „geomorfološko područje s obje strane obalne crte (crta plimnog vala), uključujući užu obalni pojas akvatorija, zaobalje i otoke, u kojem se međusobno djelovanje između morskih i kopnenih dijelova odvija u obliku složenih ekoloških sustava koji čine biotske i abiotske komponente, životni prostor za ljudske zajednice i njihove društveno gospodarske aktivnosti.“²⁶

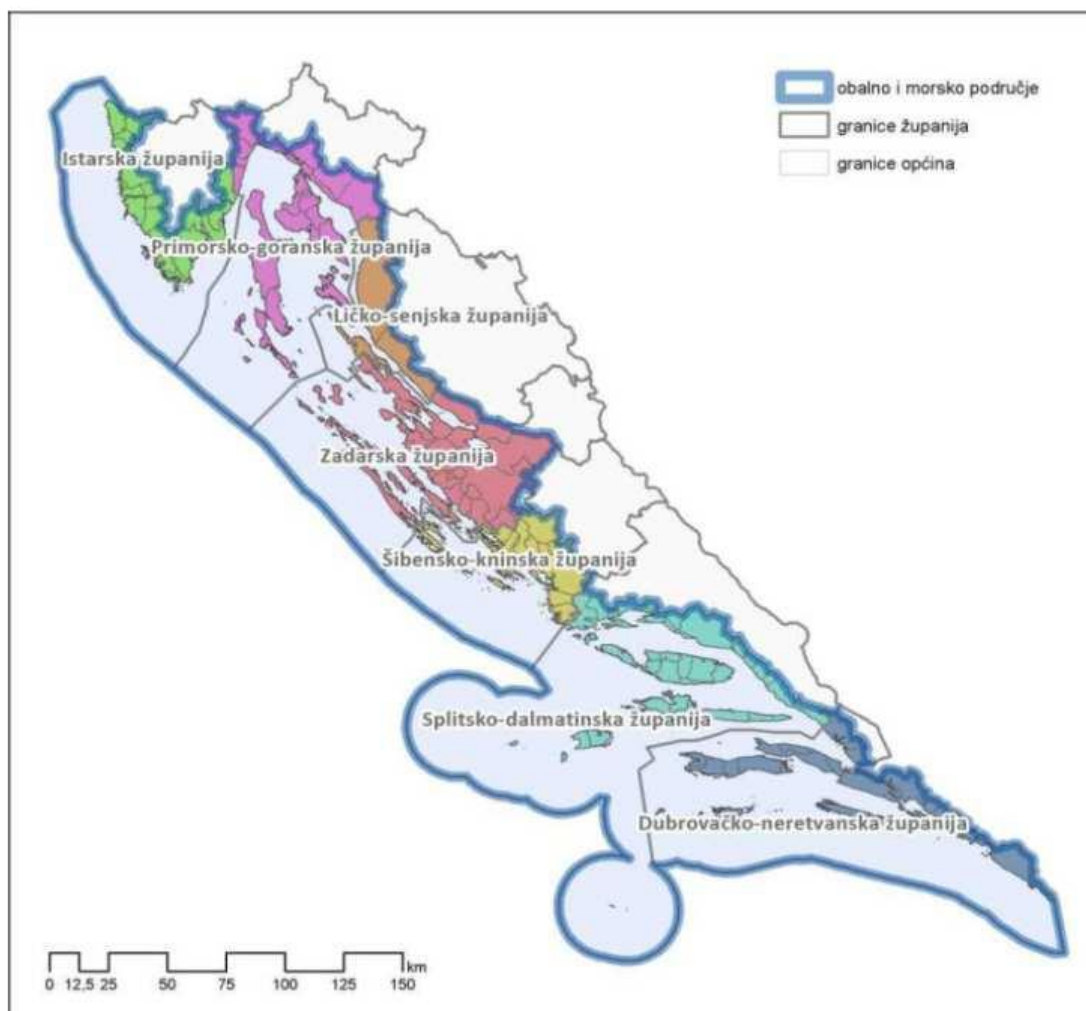
Ista Uredba također određuje geografski obuhvat obalnog područja tako što u obalno područje spada „područje određeno vanjskom granicom teritorijalnog mora RH dok granicu obalnog područja u smjeru kopna čini granica obalnih jedinica lokalne samouprave i jedinica

²⁵ Šverko Grdić, Z.: *Održivi razvoj obalnog područja*, Prvih 30 godina Zavoda za prostorno uređenje Primorsko - goranske županije, 1, 2015., p. 201.

²⁶ Novoselec, I., Bilić, V.: *Tematska studija: Sustav upravljanja obalnim područjem u Republici Hrvatskoj*, Strategija upravljanja morskim okolišem i obalnim područje Republike Hrvatske, Razbor d.o.o., 2015., p. 4.

lokalne samouprave čiji dio teritorija zahvaća kopneni dio zaštićenog obalnog područja od 1.000 m.“ Zakon o prostornom uređenju (NN 153/2014) definira zaštićeno obalno područje (ZOP) koje je locirano „u pojasu kopna i otoka u širini od 1.000 metara od obalne crte i pojasu mora u širini od 300 metara od obalne crte i predstavlja prostor ograničenja. Površina kopnenog dijela ZOP-a je 4.639 km² od čega 3.238 km² otpada na otoke, dok morski dio zauzima 420 km². Područje obalnih županija obuhvaća sedam županija (Istarska, Primorsko-goranska, Ličko-senjska, Zadarska, Šibensko-kninska, Splitsko-dalmatinska i Dubrovačko-neretvanska) ukupne površine 24.705 km². ZOP obuhvaća područje 134 obalne jedinice lokalne samouprave i to 44 Grada i 90 Općina“ (Ilustracija 5.).²⁷

Ilustracija 5. Obalno i morsko područje u Republici Hrvatskoj

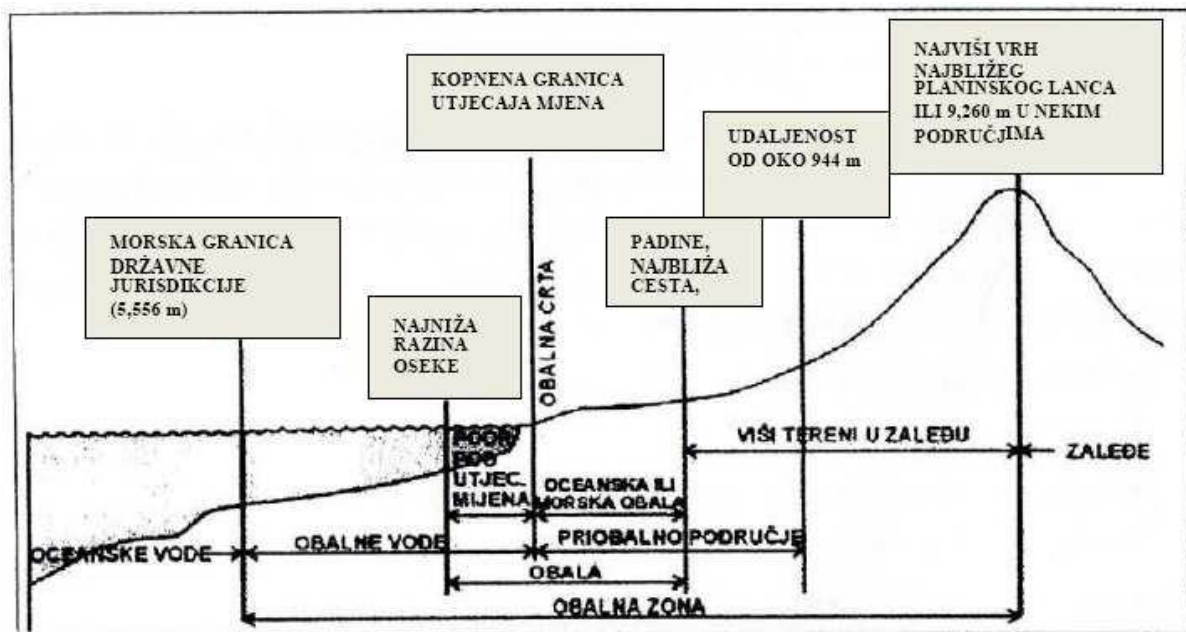

Izvor: Jakl, Z.: Tematska studija: *Zaštita i korištenje ekosustava obalnog i morskog područja Hrvatske*, Strategija upravljanja morskim okolišem i obalnim područje Republike Hrvatske, 2015., p. 7.

²⁷ Ibidem

Kovačić i Komadina ističu kako je pojam obalnog područja vrlo složen. Obalno područje je svojevrsna veza koja „u prostornom smislu obuhvaća određeni dio kopna i obalne vode. To je prostor s obje strane obalne crte... Obalno područje kao širi pojam obuhvaća obalne vode, obalnu crtu, obalu i više terene u neposrednom zaleđu obale te oceanske vode i područje u unutrašnjosti.“ U elemente obalne zone ubrajaju se obalne vode, obalna crta, obala i viši tereni u izravnom zaleđu obale. Područje pod utjecajem morskih mijena smješteno je između najniže razine oseke i obalne crte. Obalna crta je linija koja dijeli kopno od vodene površine. Oceanska ili morska obala je dio kopna koji se proteže do najviše linije utjecaja morskih mijena. Radi se o uskom pojasu koji doseže do prve obalne ceste. Viši tereni u neposrednom zaleđu obale označavaju zonu između obale i najvišeg vrha najbliže planine. Dok je unutrašnjost svako područje izvan navedenih pojaseva (Ilustracija 6.).²⁸

Ilustracija 6. Dijelovi obalnog područja

Izvor: Izradio autor prema Kovačić, M.; Komadina, P.: *Upravljanje obalnim područjem i održivi razvoj*, Sveučilište u Rijeci: Pomorski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2011., p. 7.

Budući da obalna zona pokriva mali postotak prostora a na njemu živi velik broj ljudi, stvaraju se na njega veliki pritisci kao i sukobi interesa koji često rezultiraju gubicima poput:²⁹

- gospodarski vrijednih resursa,

²⁸ Kovačić, M.; Komadina, P.: *Upravljanje obalnim područjem i održivi razvoj*, Sveučilište u Rijeci: Pomorski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2011., p. 7.

²⁹ Ibidem, p. 3.

- kopnenih i morskih vrsta,
- povijesne i kulturne baštine,
- javnog pristupa prostoru i resursima,
- prenapučenosti, buke i zagađenja zraka.

Obalna područja čine unikatan zemljopisan prostor iz perspektive ekologije i ljudskog razvoja. Obalne regije, pogotovo na Sredozemlju, karakteriziraju procesi kao što su urbanizacija, pretjerano korištenje zemljišta, ekološka degradacija, artificijelizacija obalne linije. To su štetni procesi neodrživog razvoja koje je potrebno zaustaviti. Jednako tako problem predstavlja i iznimno razvijena obalna zona u odnosu na dosta nerazvijenije zaleđe. Potrebno je postići uravnotežen razvoj obale i zaleđa.

Obalna područja u svakom slučaju predstavljaju jedinstven geografski prostor s aspekta ljudskog razvoja i ekologije te se sastoje od tri podsustava:³⁰

- funkcije korisnika,
- prirodnog sustava,
- infrastrukture.

Funkcije korisnika obuhvaćaju najšire ljudske interese u okviru iskorištenja prirodnih resursa obalnog područja. Sustav prirode uključuje sve podsustave koji nisu pod izravnim utjecajem ljudskog čimbenika i koji uzajamno te dinamički djeluju jedni na druge kroz biotičke, abiotičke i kemijske procese. Infrastruktura je podsustav koji sadrži tehničku i organizacijsku strukturu. Spomenute strukture treba realizirati i učiniti dostupnim željenim funkcijama korisnika.

Na obalnom području nazočni su konflikti između različitih kategorija korisnika i ti konflikti su veći i šire se kako se povećava broj i gustoća stanovnika. Što je broj stanovnika veći i što je stanovništvo gušće izmiješano više se ugrožavaju vrijedni morski i kopneni resursi, morske i kopnene vrste biljaka i životinja, povijesno-kulturne znamenitosti i javni pristup moru. Sukobi među stanovništvom negativno djeluju na okoliš i kvalitetu života jer se pojavljuju fenomeni kao što su onečišćenje zraka, buka, prenapučenost, stalne gužve u prometu. Kako vrijeme prolazi i kako ljudi diljem svijeta napuštaju sela i odlaze u gradova, tako i raste broj stanovnika u obalnom području pa prema procjenama oko 75% stanovništva živi u obalnom

³⁰ Šverko Grdić, Z., op. cit., p. 201.

području. U obalnim regijama stanovništvo više raste nego u drugim regijama. U razvijenim državama populacija u obalnim područjima ovisi o razvijenosti obalne infrastrukture kako bi se omogućio nesmetani gospodarski i društveni razvitak potrebno je obalno područje zaštititi od pojava kao što su oluje i tsunamiji. Obalna područja su uz prenapučenost posebno osjetljiva i na razvoj industrije, turizma i pretjeranog iskorištenja morskih resursa. Trendovi koji su na snazi posljednjih desetljeća pokazuju kako se radi o neodrživom razvoju kojega treba zamijeniti održivim razvojem kako bi se sačuvao morski okoliš.³¹

3.2. ZNAČAJ OBALNOG PODRUČJA

Republika Hrvatska je zemlja za koju obalno područje ima veliki značaj. Jadransko more na kojeg RH ima izlazak posjeduje ukupnu površinu od 138.595 km². Geografski položaj Jadranskog mora je u pravcu jugoistok-sjeverozapad. Hrvatski dio Jadranskog mora je jedan od najrazvedenijih na svijetu zbog velikog broja otoka, otočića, hridi, poluotoka, zaljeva i uvala. U hrvatsko obalno more spada ukupno 1.244 otoka, otočića, hridi i grebena. Otoci čine 5,8% ukupne kopnene površine Republike Hrvatske i hrvatsko otočje je drugo po veličini otočje na Mediteranu nakon otočja Grčke. Obalno more RH iznosi ukupno 31,5 tisuća km² od čega unutrašnje morske vode čini 12,5 tisuća km², a teritorijalno more 19 tisuća km². Na teritorijalno more nadovezuje se Zaštićeni ekološko-ribolovni pojas (ZERP) koji iznosi 23.870 km².³²

Jadransko more, otoci, otočići, poluotoci i obalno područje u cjelini predstavljaju dragocjena prirodna bogatstva hrvatske države. Obalni prostor RH ima ukupnu dužinu od 6.278 km od čega kopnena obala iznosi 1.880 km, a otočna 4.398 km (Ilustracija 7.). Obalno područje Republike Hrvatske zauzima 30% hrvatskog državnog teritorija i na njemu živi 1,4 milijuna stanovnika ili 32,95% stanovništva RH. Obalno područje treba zaštititi jer je na njemu locirano 350-400 obalnih naselja koja zauzimaju oko 700 km obalne linije (oko 10% ukupne obalne linije mora). I u Hrvatskoj kao i drugdje u svijetu obalna područja nose s prethodno navedenim pritiscima koji ugrožavaju morske ekosustave i gospodarske potencijale. Problem predstavlja onečišćenje mora koje uzrokuje pomorski promet, brodogradilišta, ribolov, cementare, termoelektrane, turizam. „Očuvanje prirodnih bogatstava i vrijednosti morskog ekosustava i obalnog prostora, kao i uravnoteženi razvoj gospodarskih djelatnosti temelj su za stratešku orijentaciju Republike Hrvatske u cilju održivog gospodarenja Jadranskim morem, otocima i priobaljem.“³³

³¹ Ibidem, p. 202.

³² *Izješće o učincima provedbe Zakona o otocima u 2020. godini*, Vlada Republike Hrvatske, 2021., p. 4.

³³ *Nacionalno izvješće o kakvoći mora za kupanje u Republici Hrvatskoj u 2021. godini*, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja RH, 2021., p. 4.

Ilustracija 7. Duljine obalnih crta jadranskih država

Izvor: Vokić Žužul, M.; Filipović, V.: *Granice podmorških prostora Jadranskih država*, Poredbeno pomorsko pravo, Vol. 54 No. 169, 2015., p. 16.

Na Ilustraciji 7. i u Tablici 1. može se vidjeti duljina obalnih crta jadranskih država. Republika Hrvatska je uvjerljivo na prvom mjestu sa 75,8% duljine obalne crte. Slijede Italija s 15,4%, Albanija s 4,9%, Crna Gora s 3,1% te Slovenija i BiH s gotovo neznatnim udjelom od 0,5 i 0,3%. Vidljivo je kako hrvatsko uvjerljivo ima najdužu obalnu crtu i najrazvedeniju obalu što joj daje sjajne predispozicije za razvoj svih elemenata pomorskog gospodarstva, posebice turizma i pomorskog prometa.

Tablica 1. Jadranske države – duljine obalnih crta

Jadranske države	Duljine obalnih crta	%
Hrvatska	6.278 km (kopno 1.880 km + 4.398 km)	75,8%
Italija	1.272	15,4%
Albanija	406 km	4,9%
Crna Gora	260 km	3,1%
Slovenija	45 km	0,5%
Bosna i Hercegovina	21 km	0,3%

Izvor: Izradio autor prema Vokić Žužul, M.; Filipović, V.: *Granice podmorskih prostora Jadranskih država*, Poredbeno pomorsko pravo, Vol. 54 No. 169, 2015., p. 16.

Obalno područje također posjeduje veliko značenje za cijeli svijet. Gotovo tri četvrtine svjetske populacije živi unutar 50 km od mora. Istraživači, predvođeni timom sa Sveučilišta Queensland u Australiji u svom radu pod naslovom „Globalna rijetkost netaknutih obalnih područja“ (objavljenom u prosincu 2021.) tvrde da je polovica svih obalnih okoliša pod velikim utjecajem ljudskih aktivnosti. Samo 15% obalnih područja u svijetu je ekološki netaknuto što je pokazatelj kako ljudi ostavljaju svoj (štetan) trag gdje god se pojave. Čak 16,4% obalnih područja koja su pod formalnom zaštitom nije imuno, a 43% njih podložno je velikim ljudskim pritiscima. Istraživački tim tvrdi kako je „povećanje zaštićenih područja s dobrim resursima prioritet“. Obalne regije neke su od najraznolikijih i jedinstvenih ekosustava na Zemlji. Pomažu u održavanju ljudskog života pružajući ribolov, štiteći od oluja te hvatajući i skladišteći ugljične emisije što su procesi koji usporavaju klimatske promjene. Istraživanje upozorava da ističe vrijeme za zaštitu i revitalizaciju oštećenog obalnog okoliša u korist bioraznolikosti i ljudi koji se na njih oslanjaju za preživljavanje.³⁴

Netaknuta obalna područja postala su rijetkost. Istraživanje je pokazalo kako se ekološki netaknuta obalna područja nalaze u Kanadi, Rusiji i na Grenlandu. Premda izvješće tvrdi da sve obalne države moraju učiniti više kako bi očuvale i obnovile obalne regije unutar svojih granica, spomenute tri države imaju odgovornost „odigrati značajnu ulogu proaktivnom zaštitom posljednjih velikih netaknutih obalnih regija na Zemlji“. Ukupno je 12 država imalo obalne regije koje su bile netaknute u postotku većem od 80%. Obale su još bile uglavnom netaknute,

³⁴ Broom, D.: *Only 15% of the world's coastlines remain in their natural state*, WEF, 2022., online: <https://www.weforum.org/agenda/2022/02/ecologically-intact-coastlines-rare-study/> (5.12.2022.)

od 60% do 80%, u Čileu, Australiji, SAD-u, Svalbardu (Norveškoj), Indoneziji, Papui Novoj Gvineji, Falklandskim otocima, Salomonskim otocima i Brazilu. Najnetaknutija obalna područja sačuvao je njihov položaj daleko od urbanog i industrijskog razvoja. Međutim, pravo je pitanje što može biti učinjeno s obalnim područjima koja su izgubila svoj prirodni ambijent? Razumljivo, pristup će se razlikovati ovisno o specifičnim lokalnim okolnostima neke obalne zone, iz izvješća se mogu izvući određene smjernice. Potrebno je poduzeti mjere za uklanjanje onečišćivača koji često potječu duboko iz unutrašnjosti, ali oštećuju obalu kad uđu u more. Istovremeno, borba protiv klimatskih promjena ključna je za smanjenje štete na obalnim ekosustavima u polarnim regijama. Aktivnosti poput ilegalne sječe šuma moraju se zaustaviti, a suradnja s lokalnim stanovništvom ključna je za pomoć u obnovi njihova obalnog okoliša.³⁵

Ilustracija 8. Logo UN-ovog programa „Desetljeće za obnovu ekosustava 2021.-2030.“

Izvor: UN Decade on Ecosystem Restoration, online: <https://www.decadeonrestoration.org/> (6.12.2022.)

Kako bi se ispunili globalni ciljevi očuvanja obalnih područja, ključno je da države provode aktivnosti zaštite okoliša. Trenutno je najvažnije da međunarodna zajednica postavi specifične ciljeve obnove obalnih regija, što bi podržalo napore aktualnog UN-ovog programa „Desetljeće za obnovu ekosustava 2021.-2030.“ U izvješću Svjetskog ekonomskog foruma pod naslovom „Budućnost prirode i poslovanje“ za 2020. godine istaknute su apokaliptičke posljedice neuspjeha u zaštiti bioraznolikosti i staništa. Tako su npr. prirodne katastrofe u azijsko-pacifičkom području pogodile su 50 milijuna ljudi u 2018. „Ove su katastrofe pogoršane ekološkom štetom budući da su obalni ekosustavi koji su mogli zaštititi regiju od poplava i drugih ekstremnih vremenskih događaja prethodno bili uništeni.“³⁶

³⁵ Ibidem

³⁶ Ibidem

3.3. KARAKTERISTIKE OBALNOG PODRUČJA

Kovačić i Komadina ističu kako su najvažnije karakteristike obalnog područja:³⁷

- intenzivne djelatnosti čovjeka,
- rapidni rast populacije,
- uzajamna ovisnost društvenih, prostornih, gospodarskih, kulturnih i ekoloških postupaka,
- prirodni sustavi (morski, kopneni, riječni),
- ekološki osjetljiva zona u kojoj promjene u jednom sustavu generiraju promjene u drugom (nekontrolirana gradnja, masovni turizam, ispuštanje kanalizacije u more...),
- međuovisnost morskog i kopnenog dijela obalnog područja.

Ahlhorn karakteristike obalnog područja dijeli na:³⁸

- tranziciju između kopna i mora,
- okoliš koji se stalno mijenja te
- vrlo plodno područje

Obalno područje je u svojoj biti granično (rubno) područje gdje se dotiču more i kopno ili se susreću more i rijeke. Na onim lokacijama gdje ocean dodiruje obalu tranzicija kopna i mora vidljiva je na pješčanim dijelovima obale. Dimenzija zrna pijeska ovisi o jačini i intenzitetu morskih struja i valova jer se energija mora prenosi na kopno. Obično valovi i morske struje posjeduju visoku energiju dok ušća rijeka imaju nisku energiju što rezultira povećanjem plime i oseke. S druge strane, kod stjenovitih obala ovakve tranzicije uopće nema ili je zanemariva. Postupne tranzicije kopna i mora utječu i na vrsta staništa i populacije biljaka i životinja koje ondje obitavaju. Snažna morska energija mijenja strukturu kopna (obale). Izgled plaža mijenja se zajedno s godišnjim dobima. Tijekom zime loše vremenske prilike utječu na obalu tako što ona postaje grublja a plaže strmije. Tijekom ljeta površina obala je mekša, manje je strmina a plaže su ugodnije turistima. Površine plaže mijenjaju svoj oblik ovisno o utjecajima mora. Ljudski razvoj utječe na morfološki razvoj obala te se javljaju ekološke promjene. Biljni i životinjski svijet prilagođava se promjenjivom okolišu. Zbog djelovanja mora ušća rijeka vrlo

³⁷ Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 8.

³⁸ Ahlhorn, F.: *Integrated Coastal Zone Management: Status, Challenges and Prospects*, Springer Vieweg, 2018., p. 3.

često mogu biti veoma plodna područja jer more i oceani posjeduju hranjive tvari koji pozitivno djeluju na plodnost tla.³⁹

Obalno područje je po svojim temeljnim obilježjima snažno privlačno za naseljavanje novih stanovnika kao i za lociranje mnogobrojnih ljudskih aktivnosti kao što su turizam, luke i terminali, brodogradilišta, ribolov i sl. Premda obalna područja u principu najviše doprinose ekonomskom razvoju, istovremeno nose se s pritiscima koji prijete ekološkom i kulturnom naslijeđu. Obalne zone su veoma osjetljive i u studijama se opisuju kao najeksploatiraniji prostor gdje se istovremeno odvijaju gospodarske djelatnosti i prirodni procesi. Upravo su štetni utjecaji i opterećenja obalnog područja utjecali na to da se uvede sustavni pristup za njegovu zaštitu, odnosno uvođenje koncepta održivog razvoja u upravljanje obalnim područjem pod nazivom integrirano upravljanje obalnim područjem.

3.4. RAZNOLIKOSTI OBALNIH RESURSA

Resursi predstavljaju prirodno bogatstvo određenog područja koje se može koristiti u gospodarske svrhe. Što se tiče osnovne podjele, resursi mogu biti obnovljivi i neobnovljivi. Obnovljivi resursi se mogu regenerirati unutar određenog vremenskog razdoblja. Kao primjere na moru moguće je navesti razgradnju organskog otpada i oporavak ribljih vrsta i drugih organizama. Neobnovljivi resursi su vrsta resursa koja se ne može regenerirati unutar nekog roka ili nikad. Primjeri su uništavanje morskog dna putem odlaganja otpada ili povlačenje mreža ili eksploatacija minerala s dna mora. Obalni resursi su prirodni dani, nalaze se u obalnoj zoni ili blizu nje. U najvećem broju slučajeva obalni resursi su obnovljivi, no zbog pretjerane eksploatacije postoje rizici da će ubrzo nestati i da neće biti dostupni u budućnosti. Resursi obalnog područja obuhvaćaju dijelove vode, kopna i zraka. More je ujedno prirodni resurs i pomorsko dobro ali ima daleko veće značenje. Četiri glavne vrste obalnih resursa su: prostor, abiotički materijali, biotički resursi i apsorpcija ili kapacitet prečišćavanja. Prostor se odnosi na aktivnosti poput marikulture, ribarstva, industrije, a određuje se prema duljini obale i dubini mora, plodnosti tla i sl. Abiotički minerali označavaju građevinske materijale (kamenje, pijesak), plin i naftu, vodu, zrak. Biotički resursi odnose se na floru i faunu na obalnom području.⁴⁰

³⁹ Ibidem, p. 5.

⁴⁰ Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 5.

4. UPRAVLJANJE OBALNIM PODRUČJEM

U ovom poglavlju obradit će se tema upravljanja obalnim područjem. Prvo će se prikazati nastanak i razvoj upravljanja obalnim područjem a potom načela i instrumenti upravljanja obalnim područjem. Uz to, objasnit će se veza između upravljanja obalnim područjem i sve popularnijeg fenomena održivog razvoja.

4.1. NASTANAK I RAZVOJ UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM

Nastanak i razvoj upravljanja obalnim područjem bio je postupan i različit ovisno o podneblju. Međutim, uvijek se potreba za upravljanjem obalnim područjem prvo se javila u gusto naseljenim područjima koja su bila obilježena nedostatnim resursima (ponajviše prostornim). Različite države su imale drukčije stavove u vezi gospodarenja obalnim pojasom. Kao rezultat toga, vlade su donosile pravne akte (zakone, pravilnike, propise) kako upravljati prostorom. U apsolutnim monarhijama, monarh (najčešće kralj ili car) odlučivao je tko ima pravo koristiti određeno područje. U feudalnim društvima, plemići su imali pravo iskorištavati određeno područje za svoje svrhe (iskopavanje rudače, žetva, lov, uzgoj različitih biljnih kultura). U suvremenom dobu u pogledu upravljanja obalnim prostorom, najpoznatije škole upravljanja obalnim područjem su američka i europska.⁴¹

U Europi upravljanje obalnim područjem prvo se krenulo razvijati u razvijenim i bogatim demokratskim državama zapadne Europe. Upravljanje obalnim područjima integralna je sastavnica prostornog planiranja koje kroz demokratske standarde i procedure definira korištenje zemljišta. Temeljno načelo europskog prostornog planiranja počiva na premisi kako se određeni resurs (npr. more, obalni pojas) ne može koristiti individualno nego on pripada zajednici i zajednica definira kako će se koristiti. Takav europski stav je posljedično rezultirao veoma detaljnim pravnim okvirom o prostornom planiranju skupa s ustanovama koje vrše planiranje. U Sjedinjenim Američkim Državama nije bilo problema s nedostatkom prostora jer je zbog velike teritorijalne površine prostora uvijek bilo dovoljno. Također, postoji razlika u mentalitetu između Amerikanaca i Europljana, tj. stanovnici Amerike imaju liberalnije shvaćanje slobode - to u praksi znači da svatko može koristiti svoje vlasništvo na način koji smatra da njemu najbolje odgovara. Takvo liberalno shvaćanje nije loše niti problematično sve do trenutka kada prostora ipak ponestane. Međutim, s vremenom je i u SAD-u prostor postao vrlo vrijedan resurs zbog rasta populacije i velike gustoće populacije u urbanim prostorima

⁴¹ Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 17.

blizu mora. Naravno, tada se dogodila potreba za planiranjem prostora, osobito obalnog i u Americi.⁴²

Uz razvoj svijesti kako je obalni prostor dragocjen, u SAD-u se razvio pokret za plansko iskorištavanje obalnih resursa. Razvoj pokreta za plansko iskorištavanje obalnog područja u Americi bio je vrlo sličan prostornom planiranju u Europi, s tim da se u Americi ograničio na obalna područja. Godine 1972. u Sjedinjenim Državama je donesena Uredba o upravljanju obalnim područjem. U biti radi se o nacrtu zakona koji daje uputstva američkim saveznom državama o formiranju nadležnosti nad obalnim prostorom. U narednom periodu doneseno je mnoštvo zakona i propisa o razvoju nadležnosti i implementaciji planova upravljanja obalnim prostorom. Krajnji ishod je bio da se upravljanje obalnim područjem u Americi odvija sukladno institucionalnim dogovorima. S druge strane, u Europi nije bilo nužde za takvim institucionalnim dogovorima jer su potrebne ustanove postojale već otprije. Međutim, u Europi je izostalo razumijevanje kako različite djelatnosti međusobno djeluju na prostoru obale. Dodatno, europski je nedostatak nedostatak suradnja između različitih institucija koje su sve na neki način uključene u upravljanje. Može se konstatirati kako se upravljanje obalnim područjem u Europi odvija kroz sustavni pristup. Na sustavni pristup tijekom 1980-ih nadograđen je izraz „integrirano - integralno“ upravljanje budući da je postalo evidentno kako kvalitetni rezultati proizlaze iz multidiscipliniranog pristupa.⁴³

U pogledu Republike Hrvatske, na sreću, postoji pozitivna povijest upravljanja obalnim područjem. Tako je većina vrijednih prostora uz obalu ostala netaknuta usprkos pritiscima koje se prouzročili procesi novijeg datuma kao što su industrijalizacija, urbanizacija, nagli turistički razvoj u posljednjim desetljećima. Hrvatski eksperti i hrvatske institucije vrlo su stručni i aktivni u međunarodnim organizacijama zaduženim za planiranje i zaštitu obalnog područja, unutar Ujedinjenih naroda, Europske unije i šire. Zahvaljujući tome, hrvatski morski prostori istočnog Jadrana jedni su od najčišćih i najočuvanijih na globalnoj razini. Upravo su hrvatski stručnjaci bili vrlo utjecajni prilikom kreiranja i implementacije Programa nacionalnih mora unutar okvira Programa Ujedinjenih naroda za okoliš (UNEP) (1972.), Barcelonske konvencije iliti Konvencije za zaštitu Sredozemnog mora (1976.) i Mediteranskog akcijskog plana (MAP – 1975.). RH je pristupila Barcelonskoj konvenciji ubrzo nakon osamostaljenja. U Splitu je 1977. osnovan renomirani Centar za regionalne aktivnosti Programa prioritarnih akcija. Riječ

⁴² Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 18.

⁴³ Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 18.

je o ustanovi koja obavlja poslove u okviru provedbe programa Mediteranskog akcijskog plana (MAP).⁴⁴

4.2. NAČELA UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM

Konferencija UN-a o čovjekovu okolišu i razvoju u Rio de Janeiru 1992. predstavljala je potvrdu UN-ove Povelje konferencije o čovjekovu okolišu koja je donesena u Stockholmu 1972. U Rijju su donesena Deklaracija o čovjekovu okolišu i razvoju kojom su utvrđene odrednice o zaštiti ljudi i razvoja.⁴⁵

- postoji volja da države surađuju kao i različite strukture društva kako bi se stvorilo novo i pravedno društvo diljem svijeta;
- intenziviranje napora kako bi se ostvarili međunarodni dogovori kojima se poštuju interesi svih i štiti integritet čovjekova okoliša i globalnog razvoja;
- isticanje nedjeljivosti planeta Zemlje i svih odnosa koji na njoj postoje.

Na temelju spomenutih odrednica, definirana su temeljna načela upravljanja obalnim područjem. Ima ih ukupno 27. Načelo 1. tvrdi kako se ljudi nalaze u središtu napora da se realizira trajni održivi razvoj. Ljudi posjeduju pravo na zaštitu svoga zdravlja ali i na produktivan život koji ne šteti okolišu. Prema 2. načelu države posjeduju suvereno pravo da upotrebljavaju svoje resurse u okviru razvojne politike te su se dužne osigurati da njihove aktivnosti ne štete drugim državama i područjima izvan njihovog suvereniteta. Sve je to u skladu s Poveljom UN-a i načelima međunarodnog prava. Načelo 3. govori kako pravo na razvoj treba biti realizirano tako što će biti primjereno gospodarskim i ekološkim potrebama sadašnjih i budućih generacija. Načelo 4. traži da zaštita okoliša bude integralna sastavnica razvoja. Načelo 5. definira da je eliminiranje siromaštva zadatak od temeljnog značaja koji iziskuje suradnju svih naroda i država s ciljem smanjenja nejednakosti životnog standarda i kvalitetnijeg udovoljavanja potrebama većine stanovništva. Načelo 6. tvrdi kako prioritet trebaju imati zemlje u razvoju i nerazvijene zemlje pošto je njihov okoliš najranjiviji na zagađenje. Na korist svih zemalja svijeta moraju biti orijentirane međunarodne mjere zaštite okoliša i ekonomskog razvoja. Ni jedna država ne smije biti oštećena. Načelo 7. poziva na suradnju svih država svijeta kako bi se očuvalo zdravlje populacije i stanje okoliša te

⁴⁴ Konvencija o zaštiti morskoga okoliša i obalnog područja Sredozemlja (Barcelonska konvencija), online: <https://mingor.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug/uprava-vodnoga-gospodarstva-i-zastite-mora-2033/konvencija-o-zastiti-morskoga-okolisa-i-obalnog-podrucja-sredozemlja-barcelonska-konvencija/1438> (7.1.2023.)

⁴⁵ Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 9.

revitaliziralo onaj okoliš koji je pretrpio zagađenja. Budući da svaka država različito zagađuje planet, snosi i različitu razinu odgovornosti. Nije istina razina odgovornosti Kine i Grčke. Razvijene države priznaju odgovornost u globalnom razvoju te moraju koristiti financijske sredstva i tehnologiju kako bi očuvale okoliš. Prema 8. načelu države trebaju smanjiti proizvodne i potrošačke kapacitete koji nisu održivi, poticati demografske mjere kako bi se realizirao dugoročni ravnomjerni razvoj i veći standard života. Načelo 9. naglašava suradnju između država kako bi se ostvario trajni razvoj, unaprijedilo znanje i spoznaje, omogućila primjena novih tehnologija i njihovo širenje.⁴⁶

Prema 10. načelu upravljanja obalnim područjem svih građani kojih se tiču ekološka pitanja trebaju u njima sudjelovati. Javna uprava mora osigurati svakom pojedincu pristup informacijama o okolišu uključujući informacije o opasnim djelatnostima u njihovim sredinama, ali i opciju uključenosti u procese donošenja odluka. Kroz javno obznanjivanje informacija, države unapređuju javnu svijest o ekološkim pitanjima. Na takav transparentni način građanima se osigurava nesmetan pristup javnim procedurama ali i pravna pomoć ako je to potrebno. Načelo 11. iznosi kako države trebaju izglasavati djelotvorne zakone o okolišu. Ekološki standardi, ciljevi i prioriteti upravljanja okolišem moraju biti sukladni razvojnoj politici. Standardi o okolišu i ekologiji koje donose jedne države mogu biti neprikladni drugim državama. Drukčiji će biti standardi u razvijenim državama i državama u razvoju zato što su drukčije okolnosti u kojima se te države nalaze (npr. visoko industrijalizirano društvo i postindustrijsko društvo). Načelo 12. poziva na zajednički rad svih država na poboljšanju ekonomskog sustava koji će potaknuti rast i razvoj kako bi se ekološki problemi brže rješavali. Mjere trgovinske politike u pogledu okoliša ne smiju biti jednostrane, diskriminatorne i ne smiju ograničavati međunarodnu trgovinu. Upravo zato mjere za rješavanje ekoloških problema ne smiju biti jednostrane nego se trebaju zasnivati na međunarodnom konsenzusu. Načelo 13. govori kako države razvijaju pravni sustav s ciljem zaštite žrtava, tj. žrtve zagađenja okoliša se obeštećuju. Države trebaju odlučno raditi na unapređenju međunarodnog prava u području zaštite i obeštećenja žrtava. Načelo 14. iznosi kako države trebaju surađivati da se u treće zemlje premjeste djelatnosti i tvari koje uzrokuju ozbiljno onečišćenje okoliša. Načelo 15. tvrdi kako države u okviru svojih mogućnosti primjenjuju princip preventive kako bi se zaštitio okoliš. Ako prijete opasna i trajna šteta nedostatak sigurnosnih mjera ne smije biti izlika da se primjene odgovarajuće mjere za sprečavanje zagađenja. Načelo 16. ističe kako državne vlasti moraju poboljšati internacionalizaciju troškova zaštite okoliša i implementaciju ekonomskih

⁴⁶ Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 10.

instrumenata kako bi štetu na okolišu plaćao sam onečišćivač. Načelo 17. ističe da se kao nacionalni instrument provodi kontrola utjecaja na okoliš. Načelo 18. tvrdi kako svaka država treba trenutno obavijestiti druge države o nastanku prirodnih katastrofa i drugim opasnostima koje uzrokuju štetno djelovanje na okoliš.⁴⁷

Načelo 19. naglašava kako svaka država pravovremeno treba obavijestiti ostale države o aktivnosti koje mogu imati trajne međunarodne posljedice te ih trebati savjetovati na ispravan način. Prema načelu 20. žene trebaju imati važnu ulogu u pitanjima okoliša i razvoja. Upravo zato treba uključiti žene u projekte zaštite okoliša. Načelo 21. ističe ideje, kreativnost i hrabrost mladih da bi se realiziralo partnerstvo širom svijeta za dugoročni razvoj na korist svih. Sukladno 22. načelu lokalno stanovništvo mora imati temeljnu ulogu u pitanjima okoliša i razvoja koji se odnose na njihovu zajednicu. Države trebaju uvažavati interese lokalne zajednice te im omogućiti pošteno sudjelovanje. Načelo 23. poziva na zaštitu okoliša i prirodnih resursa potlačenih naroda koji su pod stranom okupacijom. Načelo 24. stavlja u središte ratove koji štetno na djeluju na razvoj. Države u vrijeme ratova trebaju poštivati odredbe međunarodnog prava koje se tiču zaštite okoliša. Načelo 25. ističe mir, razvoj i zaštitu okoliša te njihovu povezanost. Prema 26. načelu države rješavaju međusobne sukobe u skladu s Poveljom UN-a. Načelo 27. tvrdi kako države i narodi surađuju u duhu partnerstva i dobroj namjeri kako bi se ispunila sva načela iz Povelje. Na osnovu Deklaracije svih 27 načela, ističu se tri temeljna načela upravljanja obalnim područjem:⁴⁸

- izrađivanje studije utjecaja na okoliš,
- isplata naknade zbog onečišćenja koje je posljedica obnovljene gospodarske djelatnosti,
- sudjelovanje javnosti.

Agenda 21 je programski plan Deklaracije o čovjekovu okolišu i razvoju - daje osnovu za rad u 40 različitih područja (zaštita vode, zraka, tla, šuma, ruralni razvitak, zbrinjavanje otpada, održiva poljoprivreda...) i ističe 9 osnovnih društvenih skupina (djeca i mladež, žene, autohtona populacija, nevladin sektor, lokalne vlasti, radništvo i sindikati, industrija i poslodavci, poljoprivrednici i znanstvenici) čije su aktivnosti presudne za održivi razvitak Zemlje. Uz opća načela iz Povelje UN-a, Agenda 21 navodi temeljna načela o zaštiti okoliša i razvoju: 1) međuovisnost i integracija između zaštite okoliša i razvoja, 2) pravednost između

⁴⁷ Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 12.

⁴⁸ Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 13.

naraštaja, 3) pravo na razvoj i život svakog živog bića, 4) preventivne mjere sigurnosti o implementaciji zakonske regulative, 5) prevencija upotrebe znanstvenih spoznaja, 6) onečišćivač plaća, 7) transparentnost i otvorenost javnog sektora prema građanima. Agenda 21 definira i temeljna načela o specifičnim karakteristikama mora, obala i oceana koja dijeli u tri kategorije:⁴⁹

- načela koja mora i oceane svrstavaju u javno dobro koje je dostupno svima pod jednakim uvjetima;
- obalno područje posjeduje unikatna biofizička obilježja koje iziskuju specijalan pristup u upravljanju i planiranju njegova iskorištenja;
- korištenje obalnih i morskih resursa te obalnog prostora zahtijeva: upravljanje konfliktima u obalnom prostoru, razvoj strategija i smjernica za korištenje obalnog prostora te participiranje javnosti u donošenju odluka.

4.3. INSTRUMENTI UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM

Upravljanje obalnim područjem usmjereno je uz ostvarivanje dobiti i na očuvanje prirode i njenih resursa. Prirodni resursi se moraju zaštititi a da bi se uistinu to i postiglo nužno je uložiti trud, znanje i financijska sredstva. Instrumenti upravljanja obalnim područjem usmjereni su na zaštitu okoliša, a dijele se na regulatorne i ekonomske instrumente te instrumente planova, projekata i programa.

Regulatorni (pravni) instrumenti obuhvaćaju zakone, propise i druge obvezujuće pravne akte. Regulatorni instrumenti propisuju kriterije i pravila prema kojima se dobivaju određene dozvole za uporabu obalnog područja. Prisutno je uvriježeno mišljenje da su regulatorni propisi dobri i potrebni, ali su ekonomski instrumenti efikasniji i donose dobit. Ekonomski instrumenti teže kreirati financijske instrumente kako bi potencijalni i stvarni onečišćivači okoliša odustali od zagađenja i smanjili emisije štetnih plinova. Ekonomske instrumente razvija državna vlada a oni su pojavljuju u dva osnovna oblika: izbjegnuti trošak i novi dohodak. Početak primjene ekonomskih instrumenata dogodio se krajem 20. stoljeća u SAD-u a proširio se po Europi i ostatku svijeta. Ekonomski instrumenti su veoma poželjni jer su poticajni, efikasni, dobro kontroliraju zagađenje, učinkovito povećavaju prihode, internaliziraju ekološke troškove i brzo donose pozitivne promjene u zaštiti okoliša.⁵⁰

⁴⁹ Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 14.

⁵⁰ Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 51.

Na kratki rok ekonomski instrumenti troškovno su efikasniji dok su na dugi rok prihvatljiviji za uvođenje novih tehnologija kako bi se snizili troškovi nadzora zagađenja. Različite države primjenjuju različite ekonomske instrumente. Osnovni kriteriji prema kojima se temelje ovi instrumenti su prilagodljivost, pravednost, ekološka učinkovitost i politička realnost. Pod ekonomske instrumente najčešće se ubrajaju:⁵¹

- ekološki porezi,
- ekološki polozi,
- utržive dozvole,
- subvencije i
- ekološko osiguranje.

Ekološki porezi javljaju se u obliku naknade koju nameće država a koju je potrebno platiti kao rezultat onečišćenja okoliša. Kako bi zagađivači mogli koristiti okoliš moraju snositi financijske troškove zagađenja vode, zraka, tla. Za razliku od klasičnog poreza, prihod koji se dobiva od ekološkog poreza namijenjen je zaštiti okoliša. Ekološki polog predstavlja polog u iznosu posebne naknade na cijenu proizvoda potencijalnog zagađivača koji se unaprijed polaže. Polog se vraća proizvođaču ili potrošaču ako do zagađenja ne dođe, tj. ako se proizvod i/ili njegovi ostaci integriraju u sustav prikupljanja otpada. Ekološki polog je zapravo kombinacija naknada i subvencija, tj. oblik financijske potpore. Utržive dozvole odnose se na kontrolu zagađenja okoliša i njegovo očuvanje, a predstavljaju tržišni instrument politike zaštite okoliša.⁵²

Subvencije su klasični ekonomski instrument koji na različite načine vrlo pozitivno utječu na zagađivače kako bi oni izmijenili svoje ponašanje (smanjili zagađenje). Daju se zagađivačima kao pomoć da jednostavnije prihvate postavljenje ekološke standarde od strane države. Subvencije se javljaju kao dotacije, meki zajmovi i porezne olakšice. Dotacije se najčešće upotrebljavaju kod implementacije novih tehnologija i za nabavku novih ekološki prihvatljivih pogona. Meki zajmovi su posebni zajmovi koji se primjenjuju kroz niže kamatne stope na ekološke zajmove. Porezne olakšice država daje kao nagradu onim poduzećima koja se pridržavaju svih propisa zaštite okoliša obalnog područja. Ekološko osiguranje odnosi se na objektivnu odgovornost. Važno je da ekološko osiguranje djeluje jednako kao i druga osiguranja, tj. osiguranici daju novac za osiguranje rizika a potom osiguranje plaća za one

⁵¹ Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 52.

⁵² Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 52.

osiguranike koji su nanijeli štetu okolišu. Ekonomski eksperti za zaštitu okoliša uvijek preporučuju da svi stvarni i potencijalni zagađivači aktiviraju policu obveznog osiguranja za zaštitu okoliša jer je to najbolje rješenje i za njih i okoliš.⁵³

Koristi ekonomskih instrumenti su opipljive i značajne bez obzira bili oni kratkoročni/dugoročni ili restriktivni/stimulativni. Prvo i osnovno, ekonomski instrumenti potiču usmjeravanje financijskih tokova kapitala prema djelatnostima koje su prihvatljive obalnom okolišu, ali i gospodarstvu. Nadalje, ekonomski instrumenti su izravni i nedvosmisleni, povezuju financijske poticaje s odnosom prema okolišu, internaliziraju troškove okoliša, stvarne troškove zagađenja okoliša ugrađuju u cijenu proizvoda/usluga. Ekonomski instrumenti su troškovno isplativiji od pravnih instrumenata jer potiču smanjenje zagađenja upravo ondje gdje se ono zaista i odvija. Zahvaljujući ekonomskim instrumentima zagađivači koji zagađuju okoliš to i plaćaju. Naposljetku, ekonomski instrumenti povećavaju prihode za zaštitu okoliša, ali i pridonose realizaciji drugih politika u javnom interesu: promicanje tehnoloških inovacija, smanjenje troškova, poticanje javno-privatnog partnerstva, smanjenje nepravilnosti u fiskalnim sustavima i sl. Ekonomski instrumenti upravljanja obalnim područjem imaju i svoje nedostatke. Najveći nedostatak je u tome da je nedovoljna mogućnost praćenja njihove provedbe jer ne postoji unificirana tehnologija nadzora zagađenja te državna tijela prate emisije štetnih plinova koje često ne odgovaraju stvarnim. Problem ekonomskih instrumenata je i to što su orijentirani na mala tržišta i imaju ograničeni vijek trajanja.⁵⁴

Instrumenti planova, projekata i programa predstavljaju ključne institucionalne čimbenike za zaštitu okoliša obalnog područja. Plan je dugoročna projekcija i scenarij koji se temelji na predviđenom i očekivanom razvoju okoline. Plan iznosi predviđanja o mogućim događajima, a scenarij pokazuje posljedice za okolinu. Plan i scenarij omogućuju promjenu trendova razvoja na način da se na vrijeme eliminiraju negativni učinci na okoliš i izbjegnu potencijalne zapreke. U svakom slučaju, planovi, projekti i programi odnose se na gospodarski razvoj koji mora biti u okviru ekoloških standarda. Određeni projekti moraju biti usmjereni prema edukaciji stanovništva o podizanju svijesti o važnosti pridržavanja ekoloških standarda. Edukacije stanovništva je važno provoditi tako da se dopre do svih slojeva populacije. Ljudi se moraju osvijestiti da je od neprocjenjive važnosti očuvati prirodne vrednote okoliša, prvenstveno more i okolni morski okoliš. Kod zaštite mora najvažnije je osigurati izgradnju kvalitetnog sustava kanalizacije i sustava za pročišćavanje otpadnih voda koje se ispuštaju u

⁵³ Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 53.

⁵⁴ Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 54.

more. Rastući problem u gusto naseljenim obalnim područjem pristup je pitkoj vodi. Važno je zaštititi izvore pitkih voda i pristup pitkoj vodi. Također, potrebno je da izgradnja građevinskih objekata u obalnom području bude sukladna urbanističko-planskoj dokumentaciji. Potrebno je izraditi prostorni plan za obalno područje a pogotovo za urbana obalna područja.⁵⁵

4.4. UPRAVLJANJE OBALNIM PODRUČJEM I ODRŽIVI RAZVOJ

Održivi razvoj je veoma popularan koncept posljednjih desetljeća koji je postao svenazočan skoro u svim ljudskim djelatnostima. Svaki razvoj (ekonomski, prometni, industrijski) u novije vrijeme mora biti ujedno i održiv. Održivi razvoj ima brojne definicije od kojih valja izdvojiti neke najvažnije. Prema Hrvatskoj enciklopediji, održivi razvoj je „razvoj koji u potpunosti uzima u obzir djelovanje ekonomske aktivnosti na okoliš i osniva se na obnovljivim izvorima dobara.“ Izraz je osmislila britanska političarka Barbara Ward 1969., a široko je prihvaćen na Konferenciji o okolišu i razvoju UN-a u Rio de Janeiru 1992. Temeljna je hipoteza održivoga razvoja: „povećanje dobiti mjeri se povećanjem kvalitete života pojedinca i sveukupnog stanovništva, a ne povećanjem količine proizvedenih ili utrošenih materijalnih dobara ili energije.“⁵⁶

Definicija UN-ovog programa za okoliš (UNEP) i Svjetskog fonda za prirodu (WWF) glasi: „Održivi razvoj stavlja naglasak na ljude i ima cilj da se unaprijedi kvaliteta ljudskog života... održivi razvoj znači unaprjeđenje kvalitete ljudskog života u granicama kapaciteta podnošenja ekosustava koji ga podržavaju.“ Svjetska komisija za okoliš i razvoj 1987. osmislila je moto kako „održivi razvoj teži postizanju ravnoteže između gospodarskih, socijalnih i ekoloških zahtjeva kako bi se osiguralo zadovoljavanje potreba sadašnje generacije bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe“.⁵⁷ Prema Laboratoriju održivog razvoja (LORA) u 21. stoljeću „održivi razvoj temeljen je na razumijevanju povezanosti njegove tri temeljne sastavnice: društvo, okoliš i gospodarstvo. Ravnoteža između sve tri sastavnice i njezina operacionalizacija u praksi osigurava dugoročan razvoj ljudskog društva u očuvanom okolišu“ (Ilustracija 9.).⁵⁸

⁵⁵ Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 55.

⁵⁶ *Održivi razvoj*, online: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=44778> (25.1.2023.)

⁵⁷ Herceg, N.: *Okoliš i održivi razvoj*, Synopsis d.o.o., Zagreb, 2013., p. 256.

⁵⁸ *Što je održivi razvoj*, online: <https://lora.bioteka.hr/sto-je-odrzivi-razvoj/> (25.1.2023.)

Ilustracija 9. Slikovit prikaz održivog razvoja: društvo, okoliš, gospodarstvo

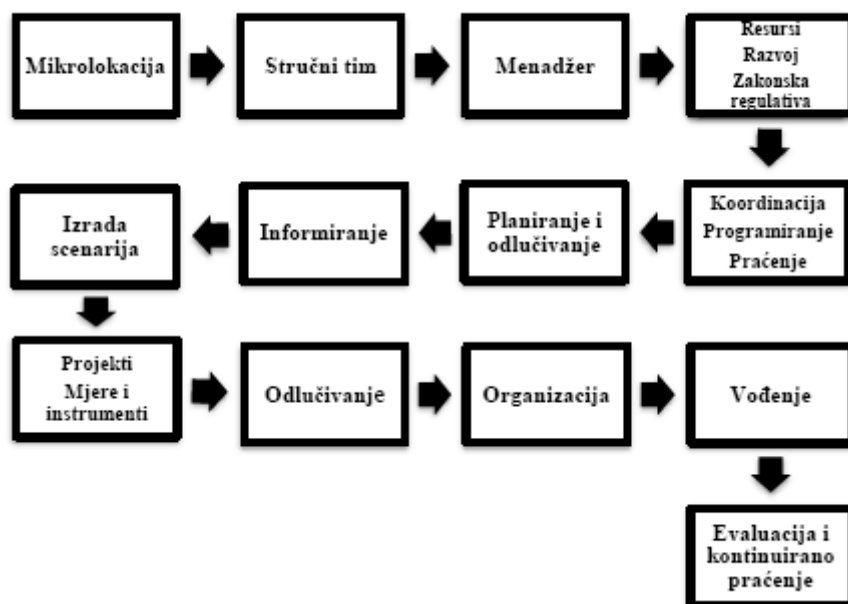

Izvor: *Što je održivi razvoj*, online: <https://lora.bioteka.hr/sto-je-odrzivi-razvoj/> (25.1.2023.)

Upravljanje obalnim područjem također mora biti usklađeno s održivim razvojem. Održivi razvoj je razvoj koji daje veliki značaj zaštiti okoliša, tj. prirodnih resursa obalnog područja. Svaka strategija razvoja obalnog područja mora biti usklađena s principima održivog razvoja. Održivi razvoj drugim riječima znači da se će prilikom upravljanja obalnim područjem upotrijebiti sustavni pristup kako bi se mogli uskladiti ciljevi različitih dionika i osigurati ekonomski razvoj, ali i zaštita obalnog prostora. Često se u praksi događa da su obalni resursi zanemareni budući da društvo pogrešno misli da su oni beskonačni. Nazočni su štetni trendovi koji maksimalno žele iskoristiti obalne resurse kako bi se postigla konkurentska prednost. Pretjerana uporaba obalnih resursa rezultira ugrožavanjem njihove sposobnosti obnove da budu tu i za buduće generacije. Vrlo štetno na obalne resurse djeluje industrija i nekontrolirana gradnja. Upravljanje obalnim područjem zahtjevan je zadatak koji mora osigurati i zaštitu prirodnih resursa ali i dobit. Treba uskladiti različite interese kako bi svi bili zadovoljni s naglaskom na očuvanjem prirodnih resursa za generacije koje tek dolaze.⁵⁹

⁵⁹ Mužević, I.: *Barcelonska konvencija i integralno upravljanje obalnim područjem*, Pomorski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2018., p. 21.

Ilustracija 10. Prikaz organizacije upravljanja obalnim resursima

Izvor: Mužević, I.: *Barcelonska konvencija i integralno upravljanje obalnim područjem*, Pomorski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2018., p. 22.

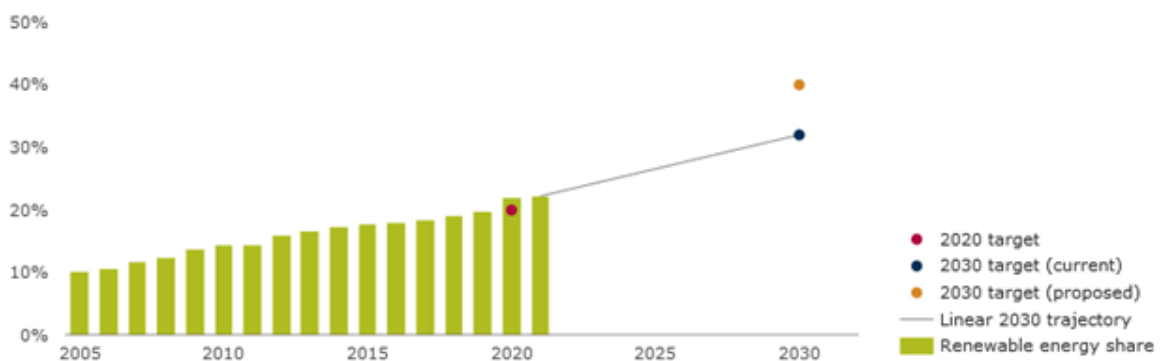
Na temelju Ilustracije 10. može se uočiti kako izgleda organizacija upravljanja obalnim resursima. Upravljanje obalnim resursima treba shvatiti kao razvojni proces koji sadrži načela projektiranja i upravljanja. Proces počinje odabirom mikrolokacije, okupljanjem stručnog tima i menadžera koji izrađuju projekt upravljanja obalnim resursima. Sukladno zakonskoj regulativi kreiraju se planovi razvoja projekta. Utvrđuju se sustavi za koordinaciju projekta, program projekta i načini njegova praćenja, definira se tko planira i donosi odluke te kako i kada se šalju informacije o projektu u javnost. Definiraju se scenariji razvoja projekta zajedno s mjerama i instrumentima za njegovu implementaciju. Donose za odluke za implementaciju projekta, precizno utvrđuje organizacija za njegovu provedbu i vođenje. Na kraju se određuju metode za evaluaciju projekta i za njegovo stalno praćenje kako se ne bi skrenulo sa zacrtanog pravca. Sve navedeno predstavlja održivo upravljanje obalnim resursima i obalnim područjem u cjelini s konačnim ciljem kako bi se ostvarila visoka razina zaštite okoliša i visoka kvaliteta života stanovništva u obalnom području.

Kad se promatra aspekt održivog razvoja u upravljanju obalnim područjem nikako ne treba izgubiti iz vida iskorištenje obnovljivih izvora energije. Budući da neobnovljivi izvori energije poput nafte i plina štete okolišu (polako ali sigurno bivaju sve iscrpljeniji bez mogućnosti za obnovu), države i međunarodne organizacije poput Europske unije i Ujedinjenih

naroda stavljaju sve više naglasak na korištenje alternativnih i ujedno obnovljivih izvora energije koji su ekološki prihvatljivi. Obnovljivi izvori energije koji su smješteni na obalnom području su energija sunca, vjetra i mora. Sunce, vjetar i more predstavljaju obnovljive prirodne resurse i spadaju u resurse koji se tek u novije vrijeme koriste u energetske svrhe. Korištenje obnovljivih izvora energije je ekološki nužno kako bi se smanjilo emitiranje štetnih ugljičnih plinova, zaštitio okoliš, biljni i životinjski svijet te zdravlje ljudi. Europska unija ima osobito razvijene politike zaštite okoliša koje inzistiraju na sve većoj uporabi alternativnih energetskih izvora.

Politika zaštite okoliša Europske unije u operativnom smislu implementira se putem akcijskih programa zaštite okoliša. Navedeni programi kreiraju okvir za ekološko zakonodavstvo i određue prioritete u budućnosti. U svibnju 2021. usvojen je Osmi akcijski program zaštite okoliša u periodu do 2030. godine pod nazivom „Prema nultom onečišćenju zraka, vode i tla“. Šest tematskih prioritetnih ciljeva Osmog programa djelovanja za okoliš fokusirano je na: reduciranje emisija stakleničkih plinova, adaptaciju na klimatske promjene, model rasta koji planetu daje više nego što uzima, realizaciju konačnog cilja: nulte stope onečišćenja, zaštitu i obnovu bioraznolikosti te smanjenje najvećih pritisaka na okoliš i klimu. Dokaz da politike zaštite okoliša EU daju rezultate je i podatak da se udio energije nastale iz obnovljivih izvora u ukupnoj potrošnji energije povećao s 8,5% 2004. na 22% u 2021. godini.⁶⁰

Ilustracija 11. Postotak korištenja obnovljivih izvora energije u EU

Izvor: *Share of energy consumption from renewable sources in Europe*, online: <https://www.eea.europa.eu/ims/share-of-energy-consumption-from> (26.1.2023.)

⁶⁰ *Share of energy consumption from renewable sources in Europe*, online: <https://www.eea.europa.eu/ims/share-of-energy-consumption-from> (26.1.2023.)

5. INTEGRALNO UPRAVLJANJE OBALNIM PODRUČJEM

U ovom poglavlju obradit će se tema sve nazočnijeg i popularnijeg koncepta integralnog upravljanja obalnim područjem. Prikazat će se povijesni razvoj integralnog upravljanja obalnim područjem kao i njegovi ciljevi, načela, faze i instrumenti.

5.1. DEFINICIJA I RAZVOJ INTEGRALNOG UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM

Kao odgovor na probleme u obalnom području kao što su prenapučenost, divlja gradnja, masovni turizam, nekvalitetni prostorni i urbanistički planovi, nagli razvoj industrije i dr., pojavljuje se integralno upravljanje obalnim područjem (IUOP). Koncept integralnog upravljanja obalnim područjem predstavlja konkretnu primjenu održivog razvoja u upravljanju obalnim prostorima.

Radi se o relativno novom konceptu odlučivanja. Mnoge države integralno upravljanje obalnim područjem ponajviše smatraju rješenjem za aktualne probleme u obalnom i priobalnom prostoru. Ovakav način upravljanja smanjuje pritiske na obalno područje. Glavna karakteristika IUOP-a je kompleksnost i dugo trajanje budući da se sastoji od nekoliko cikličkih faza kako bi se ostvario osnovni smisao integralnog upravljanja, a to je podizanje kvalitete života sukladno postavkama održivog razvoja. Budući da je obalno područje veoma složen sustav bilo je potrebno razviti sustavni program upravljanja obalnim područjem (IUOP) da bi se ostvarila održivost područja i gospodarski razvoj koji je društveno prihvatljiv.⁶¹

Svako značajnije poboljšanje kod upravljanja obalnim područjem moguće je gotovo isključivo realizirati kroz primjenu integralnog modela. Integralno upravljanje obalnim područjem predstavlja integraciju različitih čimbenika kako bi se pravilno upravljalo prostorom uz obalu. IUOP je važan kako bi se društvo na pravi način nosilo s klimatskim promjenama, spriječilo podizanje razine mora kao i druge prirodne katastrofe poput pomorskih havarija koje čine stalnu prijetnju obalnim prostorima.

Mnogobrojne su definicije integralnog upravljanja obalnim područjem ovisno o autoru i organizaciji. Definicija Europske unije glasi da je IUOP „kontinuirani proces uprave čiji je cilj provesti održivi razvoj, očuvati obalna područja i njihovu biološku raznolikost“. Prema Programu Ujedinjenih naroda za okoliš (UNEP) integralno upravljanje obalnim područjem

⁶¹ Lušić, M.: *Integralno upravljanje obalnim područjem Republike Hrvatske*, Pomorski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2020., p. 16.

predstavlja „dinamički proces održivog upravljanja i korištenja obalnih područja, uzimajući istovremeno u obzir krhkost obalnih ekosustava i krajobraza, raznolikost aktivnosti i korištenja, njihovo međusobno djelovanje, pomorsku usmjerenost pojedinih aktivnosti i korištenja te njihov utjecaj na morske i kopnene dijelove.“⁶²

Kako bi integralno upravljanje obalnim područjem bilo efikasno i učinkovito potrebno je pronaći najbolji način upravljanja resursima te uskladiti interese različitih dionika. Premda je IUOP neizostavni preduvjet za održivo upravljanje obalnim prostorom, različita su mišljenja o njegovim rezultatima u praksi. Međutim, svi će se eksperti usuglasiti da je IUOP proces koji treba kontinuirano poboljšavati i nadograđivati kako bi se obalna područja mogla održivo razvijati. Cjelokupni koncept integralnog upravljanja ima relativno dugačak razvoj. Počeci IUOP-a mogu se pronaći u Sjedinjenim Državama 1965. godine kada je počela implementacija programa za revitalizaciju zaljeva San Francisca. Godine 1972. u SAD-u je donesen prvi Zakon o upravljanju obalnim područjem. Zakon je donesen kako bi upravljalo obalnim resursima kao i posljedicama prirodnih katastrofa. Tijekom 1970-ih izrađeni su mnogobrojni planovi za upravljanje obalnim područjem a najpoznatiji među njima su planovi za zaljev San Francisco i zaljev Chesapeake. Od tog trenutka integralno upravljanje kreće se intenzivnije razvijati.⁶³

Potkraj 1980-ih tijekom priprema za UN-ovu Konferenciju o okolišu i razvoju krenula je primjena drukčijeg pristupa integralnog upravljanja te se integralno upravljanje kao pojam krenulo upotrebljavati kod upravljanja obalnim prostorom. Na europskom kontinentu razvoj IUOP-a kreće 1996. godine s tim da su u nekim europskim državama već i ranije prihvaćena ideje i načela IUOP-a. Većina je država naknadno ugrađivala ta načela i ideje u svoj sustav prostornog i urbanističkog uređenja. Veliki doprinos razvoju integralnog upravljanja dale su organizacije kao što su: UNEP (Program za okoliš UN-a), WMO (Svjetska meteorološka organizacija) i CZM (Podgrupa o upravljanju obalnim područjem).⁶⁴

Ideje i principi održivog razvoja ugrađeni su u integralno upravljanje obalnim prostorom te se koncept IUOP-a ne može odvojiti od koncepta održivog razvoja. Najvažniji događaj za međunarodno prihvaćanje održivog razvoja odvio se 1992. u Rio de Janeiru kada je na Konferenciji UN-a prihvaćen koncept održivog razvoja te su nadalje kreirane mjere za njegovo ostvarenje. U razdoblju između 1996. i 1999. Europska unija je prihvatila Radni program

⁶² *Integralno upravljanje obalnim područjem IUOP*, online: <https://mingor.gov.hr/integralno-upravljanje-obalnim-podrucjem-iuop/1439> (5.2.2023.)

⁶³ Lušić, M., op. cit., p. 17.

⁶⁴ Lušić, M., op. cit., p. 17.

integralnog upravljanja obalnim područjem. Preciznije, riječ je o pilot projektu koji se temeljio na promoviranju održivog razvoja obalnih područja. Ishod tog projekta jesu Preporuke za integralno upravljanje obalnim područjem koje su objavljene 2002. a korištene su za donošenje nacionalnih strategija integralnog upravljanja obalnim područjem. Upravo su trendovi neodrživog razvoja (zagađenja zraka, vode, tla, prenapučenost, ispuštanje štetnih tvari kanalizacije u more, neplanska gradnja...) znatno pridonijeli osvješćivanju javnosti o nužnosti zaštite obalnog područja ali i prihvaćanja preporuka za primjenu IUOP-a. Europska unija je 2005. donijela Pomorsku strategiju kojom je težila na višestruke načine očuvati morske ekosustave, reducirati zagađenje okoliša i realizirati uravnotežen gospodarski razvoj.⁶⁵

Ilustracija 12. Konferencija opunomoćenika o uspostavi Protokola IUOP 2008.

Izvor: *ICZM Protocol*, online: <https://slideplayer.com/slide/9102197/> (6.2.2023.)

Sukladno Mediteranskom akcijskom planu (MAP) koji je dio Programa za okoliš UN-a (UNEP), potpisnice Barcelonske konvencije (1976.) u Madridu su 2008. potpisale Protokol o integralnom upravljanju obalnim područjem Sredozemlja koji je stupio na snagu 2011. Protokol teži kreirati jedinstveni okvir za IUOP Mediterana i donosi nužne mjere za osnaživanje regionalne suradnje. Protokol predstavlja važnu sastavnicu MAP-a. Pretpostavlja se da će njegova provedba omogućiti održivo upravljanje obalnim prostorima i osnažiti vještine država potpisnica da se nose s izazovima kao što su prirodne nepogode i klimatske promjene. Republika Hrvatska je ratificirala Protokol o integralnom upravljanju obalnim područjem Sredozemlja 2012. tako što je donijela Zakon o potvrđivanju Protokola o IUOP-u Sredozemlja (NN, MU 8/12). Prema Protokolu obveza zemalja potpisnica je izrada nacionalnih strategija za

⁶⁵ Lušić, M., op. cit., p. 18.

IUOP. RH je započela izradu takve strategije a planiralo je da ona uz morsku strategiju bude integrirana u Strategiju upravljanja morskim okolišem i obalnim područjem.⁶⁶

5.2. SVRHA I CILJEVI INTEGRALNOG UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM

Svrha integralnog upravljanja obalnim područjem je zaštititi prirodne resurse, odnosno očuvati raznolikost obalnih područja. IUOP je iznimno koristan i poželjan iz perspektive zaštite okoliša budući da sprečava zagađenje okoliša te nosi gospodarske koristi. Integralno upravljanje daje veliki doprinos očuvanju prirode i njenih resursa za buduće naraštaje, a ujedno promovira društvenu jednakost, zaštitu tradicionalnih prava na jednaki pristup i uporabu obalnih resursa.⁶⁷

Cilj integralnog upravljanja obalnim područjem „koordinirana je provedba različitih politika koje utječu na sljedeće aktivnosti: zaštitu prirode, akvakulturu, ribarstvo, agrikulturu, industriju, brodarstvo, turizam, razvoj infrastrukture te prilagodbu na klimatske promjene. Taj pristup naziva se pristup zasnovan na ekosustavu“.⁶⁸

Najvažniji ciljevi IUOP-a mogu se svesti na sljedeće:⁶⁹

- detektirati resurse koji se mogu upotrebljavati ali na način da njihovo iskorištavanje ne prijeti degradacijom ili uništenjem,
- obnoviti resurse i uvesti nove oblike njihove uporabe,
- definirati stupanj uporabe resursa tako da ne ugrozi nosivi kapacitet resursne osnove,
- osigurati integritet i bioraznolikost ekosustava,
- reducirati rizike koji prijete uništenjem osjetljivih resursa,
- uvažavati prirodne procese u obalnim zonama,
- podržavati komplementarne umjesto konkurentskih aktivnosti i tako onemogućiti izbijanje konflikata prilikom korištenja obalne zone,
- osigurati provedbu ekoloških i gospodarskih ciljeva uz prihvatljive troškove,
- osigurati suodlučivanje svih zainteresiranih dionika u procesu,

⁶⁶ *Integralno upravljanje obalnim područjem IUOP*, online: <https://mingor.gov.hr/integralno-upravljanje-obalnim-podrucjem-iuop/1439> (5.2.2023.)

⁶⁷ Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 88.

⁶⁸ Lušić, M., op. cit., p. 18.

⁶⁹ Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 89.

- razvijati ljudske potencijale i poboljšavati institucionalne kapacitete prilikom implementacije IUOP-a.

5.3. NAČELA INTEGRALNOG UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM

Integralno upravljanje obalnim područjem podrazumijeva sustavni pristup koji dopušta kvalitetno usklađivanje raznovrsnih područja koja su predmet IUOP-a na način da koordinira veći broj ciljeva i različite razine. Temeljna načela IUOP-a fokusirana su na očuvanje okoliša, gospodarski i društveni razvoj te planiranje i održivo upravljanje obalnim područjem, a ona su:⁷⁰

- gospodarenje obalnim područjem pažnjom dobrog gospodara,
- integrirani pristup,
- primjena ekosustavnog pristupa,
- sudjelovanje lokalne populacije,
- međusektorska i institucionalna koordinacija,
- strateški pristup,
- posebna uporaba javnog dobra,
- ravnomjerni razvoj,
- procjena mogućih rizika,
- sprečavanje šteta (prevencija).

Gospodarenje obalnim područjem pažnjom dobrog gospodara predstavlja načelo koje stavlja fokus na uporabu prirodnih bogatstava, praćenje dinamike odnosa u prirodi, ali i funkcioniranje prostora uvažavajući plimu i oseku kao i međuovisnost i nadopunjavanje kopnenog i morskog dijela obalnog prostora. Pritom je važno promatrati obalni prostor kao zasebnu cjelinu. Integrirani pristup je načelo koje traži cjeloviti pristup svim elementima koji se tiču klimatskih, ekoloških, geomorfoloških, hidroloških, društvenih i kulturoloških sustava s namjerom da se ne prijeđe prihvatni kapacitet obalnih prostora i da se spriječe negativne posljedice prirodnih nepogoda i trendova neodrživog razvoja. Primjena ekosustavnog sustava načelo je koje se odnosi na obalno planiranje i upravljanje kako bi se osigurala održivost razvoja obalnih prostora. U jedinstvene morske ekosustave u obalnom prostoru ubrajaju se morske trave (alge), koraljni grebeni, obalne lagune, morska voda bogata hranjivim tvarima koja se pod utjecajem vjetra, plime i oseke primiče morskoj obali, itd. Sudjelovanje lokalne populacije je

⁷⁰ Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 89.

načelo koje podrazumijeva da će lokalno stanovništvo biti pravodobno informirano o projektima na obali te će imati priliku sudjelovati u javnoj raspravi. Lokalno stanovništvo treba sudjelovati i moći iznijeti svoja mišljenja kako bi se u obzir uzeli i njihovi interesi i pogledi. Na ovaj način njihovi interesi bivaju osigurani a mogu i upozoriti eksperte na neke specifičnosti njihova obalnog područja u kojem obitavaju. Međusektorska i institucionalna koordinacija jest načelo koje označava plansko povezivanje različitih tijela lokalne i regionalne samouprave koja imaju nadležnost nad obalnim prostorom.

Strateški pristup načelo je koje se odnosi na definiranje strategije za uporabu obalnog zemljišta, planova i programa koji se tiču urbanističkog razvoja, društvenih i gospodarskih aktivnosti na obalnom prostoru. Također, usklađuje i druge sektorske politike da budu kompatibilne i održive. Posebna uporaba javnog dobra načelo je koje vodi računa o postojanju različitih aktivnosti u obalnim područjima. Kad se uzmu u obzir sve aktivnosti, daje se prednost (ako je to potrebno) javnim uslugama i projektima koji zahtijevaju da se odvijaju u neposrednoj blizini mora i morske obale. Ravnomjeran razvoj načelo je koje zahtijeva i osigurava da se obalni prostori razvijaju ujednačeno tako što se izbjegava nepotrebna koncentracija potencijalno rizičnih aktivnosti, dok se one potrebne aktivnosti moraju odvijati uravnoteženo. Procjena mogućih rizika predstavlja načelo koje se direktno nadovezuje na prethodno te se bavi rizicima. Točnije, procjenjuju se rizici određenih aktivnosti i djelatnosti kako bi se eliminirao ili ograničio njihov štetan utjecaj na obalni prostor. Sprečavanje šteta (prevencija) je načelo koje nastoji na sve moguće načine kroz sustavni pristup onemogućiti onečišćenje morskog okoliša.

Kako bi se uspješno implementirao koncept integralnog upravljanja obalnim područjem uz pridržavanje svih spomenutih načela nužno je da se kreatori pomorske politike i projekata vezanih za obalno područje fokusiraju na dvije glavne razine: 1) institucionalno i 2) informacijsko ustrojstvo. Institucionalno (formalno) ustrojstvo čine administrativne strukture koje omogućuju vertikalnu i horizontalnu integraciju upravljanja obalnim područjem. Nadalje, institucionalno ustrojstvo obuhvaća i pravne akte (zakone, pravilnike, propise, odluke...) koji omogućuju upravljanje obalnim područjem. U institucionalno ustrojstvo spadaju i financijska sredstva potrebna za pokrivanje svih troškova koji su potrebni da se ispravno i uspješno upravlja obalnim područjem. Informacijsko ustrojstvo obuhvaćaju sredstva, tehnike i metode koje

omogućuju menadžerima zaduženima za upravljanje obalnim područjem adekvatno informiranje kako bi naposljetku mogli donositi racionalne i objektivne odluke.⁷¹

5.4. FAZE INTEGRALNOG UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM

Integralno upravljanje obalnim područjem dijeli se na nekoliko faza koje čine smislenu cjelinu i odvijaju se po točno utvrđenom redosljedu. Svaka faza ima specifične funkcije i različita je od one druge zbog geografskih, društvenih, gospodarskih i drugih razloga. Faze se provode ciklički (kružno) te se kroz takav kružni (ponavljajući - iterativni) pristup može vidjeti koliko je koja faza uspješna ili neuspješna te se može popraviti. Autori Kobojević, Milošević-Pujo i Kurtela ističu šest faza prema kojima se provodi IUOP:⁷²

- početak, prepoznavanje problema (analiza stanja),
- planiranje (uključuje prikupljanje podataka, razvoj programske politike i donošenje odluka),
- formalno prihvaćanje i financiranje,
- implementacija (uključuje izvršenje plana, djelovanje i održavanje),
- praćenje (monitoring),
- evaluacija i vrednovanje.

U fazi početka radi se analiza stanja i problem se prepoznaje. IUOP se kreće primjenjivati zato što postoje određene krizne situacije (npr. problemi s okolišem) koje treba rješavati. Društvena svijest da je IUOP potreban jača se kroz promociju koncepta na međunarodnoj razini. Kako bi se IUOP primjenjivao u praksi potrebno je da država da svoj pristanak, tj. kreatori politike (u najvećoj mjeri pomorske), moraju znati da je integralni pristup nezamjenjiv i nema alternativu. U ovoj početnoj fazi potrebno je izraditi prijedlog dokumenta koji će sadržavati: pregled zatečenog stanja, mane sektorskog pristupa, popis poboljšanja koja će donijeti IUOP, treba definirati koordinacijski mehanizam za provedbu procesa. Kako bi prijedlog dokumenta bio prihvaćen od tijela kao što su državna, županijska ili općinska uprava potrebno ga je predstaviti tako što će javnost i donositelji odluke shvatiti prednosti koje donosi.

Faza planiranja služi kako bi se definirali i podržali prijedlozi čija provedba bi jamčila trajnu uspostavu IUOP-a. Tri podfaze su: prikupljanje podataka, razvoj programske politike i

⁷¹ Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 89.

⁷² Kobojević, Ž.; Milošević Pujo, B.; Kurtela Ž.: *Održivi razvoj i integrirano upravljanje obalnim područjem – procesi uspješne zaštite obalnog mora*, NAŠE MORE: znanstveni časopis za more i pomorstvo, Vol. 59 No. 3-4, 2012., p. 181.

donošenje odluka. Nakon što se prikupe potrebni podaci treba odrediti razvojnu politiku koja predstavlja okosnicu programa IUOP-a. Razvojna politika definira obuhvat obalnog područja, strategije i ciljeve IUOP-a, opis predloženog dogovora s institucijama države, način financiranja, popis formalnih postupaka koji se trebaju ispuniti kako bi se program prihvatio i predviđeni period za ostvarenje programa. Donošenje odluka označava prihvaćanje programa IUOP-a od strane nadležnih institucija.

Formalno prihvaćanje i financiranje je faza koja mora osigurati osiguranje financijskih sredstava za prihvaćanje programa IUOP-a. Postoji više načina financiranja, a osobito se ističu: javno financiranje, javno-privatno partnerstvo, financiranje iz privatnog sektora te financiranje iz investicijskih fondova. Javno financiranje je klasični način financiranja programa a ono se može odvijati iz državnog proračuna ili županijskih i općinskih proračuna. Dobro je da se u financiranje uključe lokalne razine kako bi snažnije bile uključene u cijeli program integralnog upravljanja. Javno-privatno partnerstvo je prihvatljivo zbog uključenosti privatnog kapitala. Potpuno privatno financiranje također je dobra opcija jer se jača odgovornost privatnog sektora kao i financijska slika programa. Investicijski fondovi daju priliku da se privuče ozbiljan privatni kapital.

Faza implementacije provodi se nakon odobrenja programa IUOP-a. Realizacija programa treba biti učinkovita i temelji se na institucionalnim, zakonskim i financijskim dogovorima. Institucionalni dogovori podrazumijevaju utemeljenje administrativne strukture kako bi se osigurala horizontalna i vertikalna integracija upravljanja. Zakonski dogovori označavaju pridržavanje zakonskih propisa koji definiraju integralno upravljanje. Financijski dogovori odnose se na pronalazak financijera koji će plaćati troškove cjelokupnog programa IUOP-a. Ako je program dobro pripremljen faze implementacije trebale bi davati dobre rezultate premda to ne mora uvijek biti slučaj. Integralno upravljanje je složen proces čije planiranje može lako poći po krivu ako se dođe do pogrešnih procjena i zaključaka. Problem mogu predstavljati i novonastali sukobi interesa.

Faza praćenja (monitoringa) kreće odmah po aktivaciji programa IUOP-a. Praćenje je važno jer se tako prikupljaju podaci koji se potom (pr)ocjenjuju i dobivaju se povratne informacije važne za ostale faze programa te se također može mijenjati politika integralnog upravljanja. Način praćenja ovisi u velikoj mjeri o ciljevima. Kvalitetno praćenje je sveobuhvatno i pokriva cijelo područje djelovanja tijekom dužeg razdoblja. Podaci koji se dobivaju praćenjem su društveni (dob, spol i ostala struktura stanovništva, natalitet), ekološki

(broj i struktura flore i faune), ekonomski (visina dohotka, broj tvrtki) i prostorni (položaj i dužina obale, promet između regija). Dobiveni podaci pohranjuju se u više institucija a trebaju se prije ili kasnije transferirati u jednu bazu podataka koja je dostupna ljudima zaposlenim na programu kako bi se program mogao unapređivati. Posljednja, šesta, faza je faza evaluacije. U toj fazi vrednuje se koliko je implementacija programa IUOP-a ostvarila ciljeve i koliko je poboljšala upravljanje obalnim područjem. U slučaju da vrednovanje pokaže kako program treba mijenjati nužno je razmotriti promjene kako se ne bi ponovile nepotrebne pogreške.⁷³

Ilustracija 13. Faze procesa integralnog upravljanja obalnim područjem

Izvor: Izradio autor prema *Data integration and participatory process in developing (ICZM) in the northern Baltic Sea*, online: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11852-021-00833-4> (6.2.2023.)

⁷³ Ibidem. p. 183.

Na Ilustraciji 13. mogu se vidjeti faze procesa integralnog upravljanja obalnim područjem. Radi se o fazama koje se primjenjuju u integralnom upravljanju obalnim područjem u Baltičkom moru. U početnoj fazi prikupljaju se podaci o okolišu i njegovom stanju te ljudskim aktivnostima u obalnom prostoru. U drugoj fazi slijedi odabir konkretne lokacije na kojoj će se primijeniti projekt integralnog upravljanja. U trećoj fazi izrađuje se nacrt projekta. Četvrta faza uključuje javnost i privatne dionike zainteresirane za sudjelovanje u projektu na neki način, npr. kao financijeri ili strana koja ima reći nešto o tome kako bi se projekt trebao odvijati. U petoj fazi, sukladno dobivenim informacijama, nacrt projekta integralnog upravljanja se korigira. Šesta faza odnosi se na javnu objavu gotovog projekta IUOP-a, a moguće su i neke korekcije u posljednji trenutak prije početka njegove implementacije. Sedma faza je implementacijska faza u kojoj se projekt realizira te se prati njegovo odvijanje.

5.5. INSTRUMENTI INTEGRALNOG UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM

Instrumenti integralnog upravljanja obalnim područjem obuhvaćaju izbor različitih metoda, tehnika i sredstava koje sudionicima procesa daju odgovarajuću podatke za donošenje odluka. Određeni instrumenti upotrebljavaju se u svim fazama a neki u samo određenim fazama. Postoje sljedeće vrste metoda, sredstava i tehnika:⁷⁴

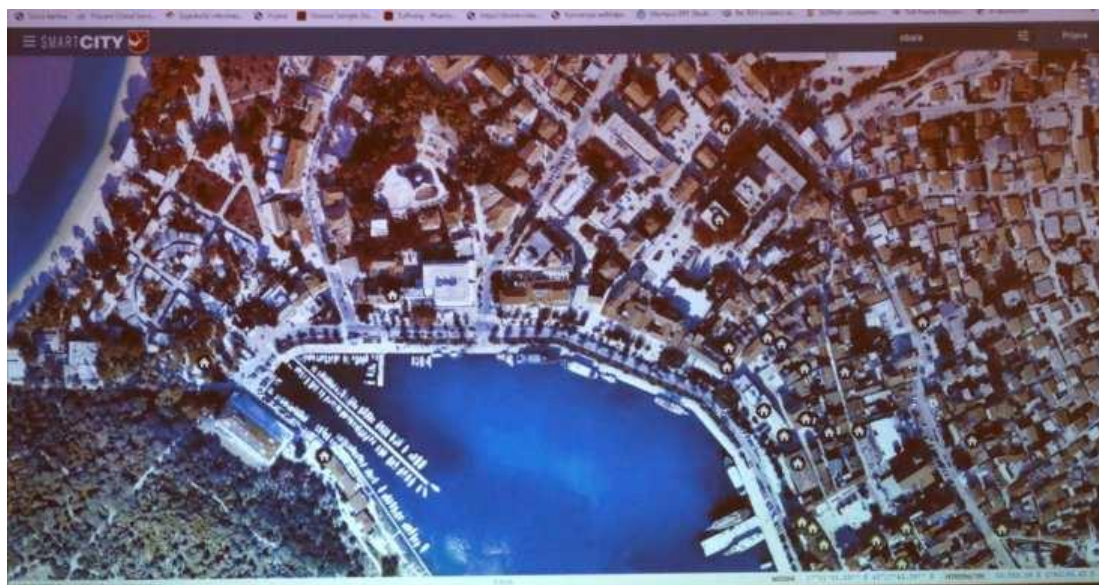
- policy analiza (PA),
- geografsko-informacijski sustav (GIS),
- prikupljanje podataka (teledetekcija),
- tehnike vrednovanja i procjene,
- sredstva za implementaciju integralnog upravljanja.

Policy analiza (PA) podrazumijeva metodologiju koju koriste donositelji odluka kad traže rješenja za složene probleme. Ona se koristi u fazi planiranja kroz nekoliko koraka koji uključuju nekoliko problema: 1) definira se problem, 2) alternativa - definiraju se kriteriji za procjenu više opcija, 3) predselekcija – definiraju se opcije koje su najkorisnije, 4) analiza opcija – vrši se posebnim modelima pomoću više kriterija, 5) rangiranje opcija – donositelji odluku biraju najprihvatljiviju opciju. Geografsko-informacijski sustav (GIS) je sustav koji upravlja prostorom i njegovim karakteristikama. Sprema različite vrste podataka poput podataka iz gospodarstva i prirodnih znanosti. GIS je vrsta modeliranja koja ima programsku podršku a ubraja se u integralni dio sustava obrade podataka. Koristi se za analizu i prikaz

⁷⁴ Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 101.

podataka prikupljenih na poznatim lokacijama, za prikazivanje podataka skupljenih putem satelitskih snimaka i dr. GIS se sve više koristi kod integralnog upravljanja. Prikupljanje podataka (teledetekcija) je tehnika pomoću koje se prikuplja veliki broj prostornih podataka na velikim površinama. Upotrebljava senzore osjetljive na odraz svjetla i zvučne valove te se računalom koristi za procesuiranje i pohranu podataka. Prikuplja podatke o visini, morfologiji, iskorištavanju tla, vegetacijskom pokrovu, batimetriji i sl.

Ilustracija 14. GIS Grada Makarske

Izvor: *Predstavljen novi Geoinformacijski sustav(GIS) Grada Makarske*, online: <https://makarska.hr> (16.2.2023.)

Tehnike vrednovanja i procjene koriste se za analizu učinaka predloženih mjera na izgled prostora obale. Postoje tehnike sa značajkama kao što su kvaliteta prirodnog okoliša, gospodarska učinkovitost i rizik od prirodnih katastrofa. Najčešće tehnike koje se koriste su: PUO (Procjena utjecaja na okoliš), SPUO (Strateška procjena utjecaja na okoliš), CCA (Procjena nosivog kapaciteta), CIS (Studija o klimatskom utjecaju), RACE (Brza procjena obalnih zajednica). Sredstva za implementaciju integralnog upravljanja su regulatorna i ekonomska a ona se primjenjuju kad su projekti vrednovani i odluke donesene. Regulatorna sredstva provedbe definiraju koje su aktivnosti na obalnom području dopuštene a koje zabranjene. Dobri primjeri su zabrana gradnje kuća na samoj obali, smeće se smije baciti samo na strogo određene lokacije, rekreacijski ribolov je dopušten na udaljenosti od najviše 100 m

od obale do najniže središnje vodene linije. Ekonomska sredstva provedbe manifestiraju se kroz različite pristojbe, namete, subvencije i sl.⁷⁵

6. NAČELA DOBRE PRAKSE UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM

Kako se s vremenom povećava pritisak na okoliš zbog neodrživih trendova razvoja, javlja se sve snažnija potreba da se u praksi učinkovito implementira koncept integralnog upravljanja obalnim područjem (IUOP). Veoma je važno da donositelji odluka i kreatori pomorskih politika pravovremeno formuliraju, odnosno izrade nacionalne programe integralnog upravljanja uzimajući u obzir aktualne prijedloge i zahtjeve koje je postavila Europska unija. Problemi koji se javljaju na obalnom prostoru su mnogobrojni i kompleksni. S obzirom na brojnost i kompleksnost problema, ne postoje jednostavna pravna niti politička rješenja za realizaciju učinkovitog upravljanja obalnim prostorom. Kako bi se ubrzao razvoj implementacije IUOP-a u praksi potrebno je pronaći i odabrati ona rješenja koja su se pokazala djelotvornima drugdje. Treba imati u vidu da „kopiranje“ uspješnog integralnog pristupa s drugih lokacija može biti ograničeno lokalnim specifičnostima nekog obalnog područja. Svako obalno područje specifično je po nekim obilježjima (klima, morske mijene, dubina mora, gustoća i struktura stanovništva) i te jedinstvenosti treba snažno uzeti u obzir.⁷⁶

Koraci prema izradi nacionalnog programa integralnog upravljanja obalnim područjem zahtijevaju političku podršku kako bi se osigurala primjena koordiniranih i učinkovitih pristupa obalnog upravljanja na dugi rok. Dugoročni razvoj mora biti prioritet svakog programa IUOP-a. Kako bi se donositelji odluka (kreatori politike) uvjerali da je integralni pristup prihvatljiv potrebno je kvantificirati potencijalne koristi koje IUOP donosi zajednici. Ključna područja istraživanja koja treba obraditi uključuju primjenu „sustavnog pristupa“ koji vodi računa o prostornim, društvenim i gospodarskim čimbenicima u razvoju alternativnih scenarija obalnog upravljanja. Ovakav tip modeliranja ovisan je o dostupnosti podataka i informacija čija identifikacija može biti postignuta kroz proces analize. Trenutno su nedostupni ili manjkavi brojni važni podaci i informacije o prostornom okruženju i resursima obale (npr. broj i lokacija dupina i morskih pasa). Manjak podataka i informacija treba zamijeniti njihovim pronalaženjem i obradom. Učinak razvoja obalnog područja ne može se procijeniti bez posjedovanja takvih važnih znanja i spoznaja. Koordinacija prikupljanja i usporedbe podataka i informacija iznimno

⁷⁵ Kovačić, M.; Komadina, P., op. cit, p. 103.

⁷⁶ Cummins, V., O Mahony, C., Connolly N.: *Review of Integrated Coastal Zone Management & Principals of Best Practice*, Coastal and Marine Resources Centre, Cork, 2004., p. 75.

je značajna, pogotovo onih s kopna i mora, kako bi se onemogućilo dupliciranje podataka i kako bi se stvorila točna baza podataka.⁷⁷

Proces analize pruža jedinstvenu priliku za mjerenje slabosti suvremenog pristupa obalnog upravljanja jer se u konačnici pokazuju prednosti racionalizacije procesa upravljanja kojeg donosi implementacija integralnog upravljanja. Proces analize također daje priliku uspostaviti okvir za uključenje dionika, uključujući relevantna tijela lokalne vlasti, što predstavlja ključni preduvjet za formulaciju politike integralnog upravljanja. Ako se ne poduzme strogi analitički proces stvorit će se loša i manjkava baza za buduće donošenje odluka kao i razvoj politike IUOP-a.⁷⁸

Praktična iskustva iz mnogih država naglašavaju kako je imperativ imati odgovarajuću financijsku potporu kako bi inicijative za IUOP mogle provoditi. Praksa je pokazala kako održivo integralno upravljanje može biti ostvareno samo u onim projektima gdje postoji organizacijska i financijska stabilnost. Potrebno je dugoročno planirati i voditi računa o troškovima. Trenutni okvir za distribuciju financijskih sredstava za upravljanje obalnim inicijativama donosi se na „ad hoc“ bazi kroz brojna tijela i odjele javnog sektora. Visoki iznosi novca troše se na godišnjoj razini za održavanje sustava i kapitalni razvoj. Nove i inovativne načine financiranja treba razmatrati zajedno s formuliranjem politike integralnog upravljanja. Ako je potrebno, treba usvojiti fazni razvoj financiranja IUOP inicijativa s naglaskom na prioritetna područja, kao što su područja bioraznolikosti i urbana obalna područja, gdje se preklapaju brojni interesi različitih skupina.⁷⁹

Sljedeći korak, učinkovita implementacija politike integralnog upravljanja obalnim područjem, mora uzeti u obzir načela dobre prakse koja proizlaze iz programa Europske unije:⁸⁰

- Usvajanje široke holističke perspektive. Obalni procesi ne prate administrativne granice. Iz tog razloga, treba tražiti integraciju s upravama odgovornim za obalno upravljanje u svrhu poticanja ekosustavnog pristupa ugrađenog u okvir razvoja otoka u sklopu IUOP-a.
- Lokalne specifičnosti. Izgradnja povjerenja između različitih interesnih skupina uključuje blisku suradnju znanstvenika, menadžera i pomorskih eksperata kako

⁷⁷ Ibidem

⁷⁸ Ibidem

⁷⁹ Ibidem

⁸⁰ Ibidem, p. 76.

bi se osigurala pretvorba podataka u informacije da bi se lakše donosile odluke. Mora postojati značajan djelokrug snažnih veza između akademskih ustanova, vlade, lokalnih vlasti i agencija za donošenje odluka.

- Prilagodljivo upravljanje. Politike IUOP-a treba fleksibilno razvijati. Promjena obalnog okruženja može biti brza ili postupna. Kao rezultat toga, obalne politike koje čine bazu za donošenje odluka moraju biti prilagodljive.
- Rad sukladan prirodnim procesima. Globalno zagrijavanje i klimatske promjene imaju sve veći utjecaj na obalna područja. Velikim dijelovima obale prijete erozija te im treba što prije pomoći. Politike IUOP-a trebaju uključivati dugoročnu viziju razvoja prirodnih resursa.
- Dugoročno planiranje. Kako bi projekti bili održivi potrebno je dugoročno planirati te osigurati organizacijsku i financijsku stabilnost. Kratkoročno planiranje ima veliku manu jer može uzalud trošiti novac i napore dionika.
- Participativni pristup. Kod planiranja projekata IUOP-a treba primijeniti participativni pristup što iziskuje ulaganje u ljudske potencijale. Takav pristup treba detaljno planirati.
- Osigurati podršku i uključenost svih relevantnih tijela. Treba aktivirati službene mehanizme i strukture vlasti kako bi se projekti IUOP-a mogli ostvariti u praksi. Sudjelovanje službenih organa treba osigurati prilikom izrade ciljeva integralnog planiranja.
- Koristiti kombinaciju instrumenata. Zakoni definiraju prava i dužnosti fizičkih i pravnih osoba uključenih u upravljanje i eksploataciju obale. Različiti zakoni koji su prethodili konceptu IUOP-a kreirani su iz različitih pobuda. Nastaju poteškoće prilikom izrade unificiranog pravnog modela IUOP-a. Realistični pristup treba biti kreiran na postojećoj pravnoj osnovi.

Navedeni principi koriste se za implementaciju integralnog upravljanja od državne do lokalnih razina. Uključenje IUOP-a prilikom planiranja na lokalnim razinama vlasti važan je doprinositelj uspješnom integralnom upravljanju. Treba razmotriti kako najbolje uključiti lokalne vlasti u proces IUOP-a, npr. kroz partnerstvo lokalnih vlasti s privatnim sektorom. U svakom slučaju, u razmatranje treba uzeti sve zainteresirane dionike na moru i kopnu. Upravljanje obalnim prostorom treba podržati kroz uspostavu nacionalnog obalnog foruma koji bi pružao prilike za povezivanje dionika, rješavanje obalnih problema kao i razvoj integralnog upravljanja. Prilikom toga treba dobiti potporu vlade. Tematske studije koje se izrađuju unutar

Europske unije pokazuju da moderne tehnologije doprinose učinkovitoj implementaciji IUOP-a. Stoga treba iskoristiti potencijale koje nose nove tehnologije kako bi se ostvarila načela dobre prakse. Treba koristiti sve dostupne računalne sustave poput GIS-a. Najkraće kazano, najvažniji korak koji treba poduzeti prema integralnom upravljanju obalnim područjem razvoj je nacionalne pomorske politike koja se temelji na načelima dobre prakse, uključujući sudjelovanje javnosti i olakšanje integracije. Takva nacionalna pomorska politika:⁸¹

- iznosi viziju održivog razvoja obalnih resursa u budućnosti;
- definira specifične ciljeve koje treba ostvariti unutar procesa integralnog upravljanja;
- definira gdje, kada i kako treba implementirati integralno upravljanje;
- pruža opći okvir za integraciju i racionaliziranje ljudskih i financijskih resursa u vladi i državnim agencijama koje brinu za upravljanje obalom;
- postavlja temelje za uključenje lokalnih vlasti i privatnih dionika uključenih u integralno upravljanje, prepoznajući važnost sudjelovanja javnosti;
- daje smjernice i potporu implementaciji integralnog upravljanja na lokalnoj razini;
- identificira područja koja imaju prioritet prilikom upravljanja obalom;
- stavlja pozornost na informacije, istraživanje, obuku i obrazovanje;
- ocrtava mehanizme financiranja kako bi se osiguralo održivo integralno upravljanje;
- razvija se na konceptima održivog razvoja i ekosustavnog pristupa;
- daje prilike za uspostavu nacionalnog obalnog foruma (mreže).

Kratkoročni ciljevi koji omogućuju i ubrzavaju uspostavu integralnog upravljanja obalnim područjem:⁸²

- treba povećati potporu za nacionalnu politiku integralnog upravljanja kroz podizanje svijesti javnosti i političara o prednostima integralnog pristupa;
- nužno je lobirati za sveobuhvatnu primjenu prijedloga Europske unije o IUOP-u uključujući analitički proces koji se bazira na širokoj javnoj raspravi;
- lokalne vlasti i dionici trebaju olakšati implementaciju pilot projekta na lokalnoj razini kako bi se provela strategija IUOP-a;

⁸¹ Ibidem, p. 77.

⁸² Ibidem, p. 77.

- treba podržati uspostavu nacionalne obalne mreže kako bi se omogućio transfer iskustava dobre prakse u obalnom upravljanju.

Glavni čimbenici potrebni za uspjeh programa integralnog upravljanja obalnim područjem su:⁸³

- razvoj strategije s jasnim, opipljivim ciljevima,
- prilagodba perspektive širokog raspona,
- izgradnja razumijevanja da postoje specifični uvjeti u zoni interesa,
- rad s prirodnim procesima,
- nužno je osigurati da odluke koje se donose danas ne upropaštavaju prilike koje bi se mogle otvoriti u budućnosti,
- uporaba participativnog planiranja kako bi se razvio konsenzus,
- osiguranje potpore svih relevantnih tijela i njihovo sudjelovanje,
- uporaba kombinacije instrumenata,
- uspostava baze podataka za efikasan odabir odluka,
- davanje fiskalne potpore za održivost IUOP-a,
- razvoj pokazatelja IUOP-a,
- implementacija načela predostrožnosti,
- definiranje točke fokusa,
- utemeljenje nacionalnog obalnog foruma za IUOP,
- provođenje aktivnosti na lokalnoj razini,
- uporabu svih dostupnih tehnologija,
- integriranje obalnog planiranja,
- prepoznavanje uloge lokalnih vlasti u projektima IUOP-a,
- prepoznavanje važnosti inputa privatnih ulagača,
- rad unutar okvira ekosustavnog pristupa,
- uporaba zoniranja kao efikasnog alata prilikom IUOP-a,
- zapošljavanje projektnog menadžera koji upravlja implementacijom projekta,
- razvoj akcijskih planova za realizaciju specifičnih ciljeva,
- primjena modela multikriterijske analize za ostvarenje specifičnih ciljeva,
- uključenje voditelja koji pomažu neiskusnim dionicima prilikom konflikata,

⁸³ Ibidem, p. 78.

- pažljivo slušanje i uključenje svih dionika u proces IUOP-a.

7. ZAKLJUČAK

Pomorska politika je integralni dio nacionalne politike svake države koja ima izlaz na more i koja je ujedno i pomorska država. Zapravo pomorska politika u sebi sadrži gospodarsku, prometnu i ekološku politiku neke države budući da nastoji pravilno uskladiti gospodarski i prometni razvoj unutar ekološki prihvatljivih okvira. Od ključne je važnosti da pomorska politika zaštiti more kao prirodni resurs i plovni put, obližnje obalno područje, ali istovremeno da poticaj razvoju svih gospodarskih aktivnosti koje su povezane s morem i obalnim područjem. More je veliko prirodno bogatstvo svake države. More služi za plovidbu brodova (pomorski transport) ali je važno i zbog drugih gospodarskih djelatnosti kao što su turizam, brodogradnja, luke, ribarstvo, jedrenje i dr. Prilikom izrade pomorske politike njezini kreatori moraju uzeti u obzir sve navedene čimbenike. Pomorska politika osim što može biti nacionalna, također može biti i regionalna (na razini više država) te međunarodna (najčešće je donose Ujedinjeni narodi ili Europska unija).

Pomorska politika počiva na određenim načelima od kojih su najviše ističu: bliskost pomorstva i gospodarstva u cjelini, mogućnost slobodne ponude usluga na tržištu te ravnopravna konkurencija, društvena isplativost, jedinstvenost pomorskog sustava, alokacija ograničenih resursa, realna ostvarivost pomorske politike, itd. Bliskost pomorstva i gospodarstva u cjelini je velika budući da su pomorstvo i gospodarstvo kao dva sustava neraskidivo povezani i ne mogu funkcionirati odvojeno. Kako bi pomorstvo i gospodarstvo funkcionirali na ispravan način potrebno je pomorski transport dobro povezati s kopnenim transportom. To se radi tako da se luke dobro povežu s cestama i željeznicama. Pomorski promet mora funkcionirati sukladno pravnom okviru nacionalne države i međunarodne zajednice.

Pomorstvo mora donijeti benefite gospodarstvu koji se mogu mjeriti kroz veći rast BDP-a, porast količine prevezenog tereta i putnika, rast vanjske trgovine, zaposlenost brodogradilišta, veći broj turističkih noćenja i sl. Ako postoji rast u tim segmentima pomorska politika je društveno isplativa i realno je ostvariva. Nositelji pomorske politike su političke (javne) institucije. Na nacionalnoj razini Republike Hrvatske to su Vlada RH i Hrvatski sabor. Na međunarodnoj razini nositelji pomorske politike su institucije EU kao što je Europska

komisija ili UN i njihova Međunarodna pomorska organizacija (IMO). Integrirana pomorska politika je napredna vrsta pomorske politike koja teži ukloniti konflikte i probleme koji nastaju kao posljedica utjecaja različitih djelatnosti (npr. teži pomiriti brodogradnju, lučke sustave i turizam). Također, integrirana pomorska politika radi na očuvanju mora kao resursa te na zaštiti obalnog područja kako kvaliteta života stanovnika ne bi pala nego se poboljšala.

Obalno područje je područje gdje se sastaju kopno i more i to je područje koje je usko vezano za more i djelatnosti kao što su pomorstvo, turizam, ribarstvo. U suštini, obalno područje obuhvaća dio mora i kopna a njega definira svaka država. Obalno područje tako može biti uski obalni pojas a može uključivati i cjelokupno zaleđe obale. Značaj obalnog područja proizlazi iz činjenice da ono sadrži vrijedne prirodne resurse, kulturnu i povijesnu baštinu te stanovništvo. U pogledu Republike Hrvatske, obalno područje je važno jer je hrvatska obala jedna od najrazvedenijih na svijetu s više od tisuću otoka, otočića, hridi i grebena te posjeduje brojne uvale i zaljeve. Čak 30% površine RH pripada obalnom području i ondje živi oko trećine hrvatskog stanovništva. Obalno područje treba zaštititi kako bi se očuvao prirodni izgled hrvatske obale, čisto more i mogao se nesmetano odvijati turizam koji je ključna strateška grana hrvatskog gospodarstva. Na međunarodnoj razini obalno područje je važno jer oko 75% svjetskog stanovništva živi u zoni od 50 km od obale. Obalno područje je karakteristično po brzom rastu globalnog stanovništva, brojnim gospodarskih aktivnostima, raznovrsnim biljnim i životinjskim vrstama i zato što je ekološki osjetljivo. Važno je spriječiti ili ublažiti negativne posljedice klimatskih promjena kao što su oluje, poplave, monsuni.

Upravljanje obalnim područjem je važno kako bi se adekvatno upravljalo prostorom obale i uz obalu, odnosno obalnim pojasem. Upravljanje obalnim područjem ne smije preferirati interese nekog pojedinca ili specifične interesne skupine nego mora biti na korist cjelokupne zajednice. Od velike je važnosti sačuvati prostor uz more, stanovništvo i tamošnje dragocjene prirodne resurse od procesa neodrživog razvoja kao što su urbanizacija, industrijalizacija i masovni turizam. Upravljanje obalnim područjem usko je povezano s održivim razvojem. Održivi razvoj je razvoj koji nastoji uskladiti sadašnje potrebe zajednice s potrebama budućih naraštaja. U pogledu obalnog područja, održivi razvoj odvija se uz uporabu instrumenata kao što su održive strategije, održivi projekti, planovi i programi. Svi navedeni instrumenti održivog razvoja moraju dovesti do stanja u kojem će gospodarski rast bilježiti pozitivne stope, a prirodni resursi će ostati zaštićeni.

Provedeno istraživanje je potvrdilo postavljenu radnu hipotezu, tj. pomorska politika mora primjenjivati integrativni pristup, odnosno pomorska politika mora sadržavati principe integralnog upravljanja obalnim područjem čija primjena omogućuje realizaciju održivog razvoja u obalnom području. Svrha integralnog upravljanja obalnim područjem (IUOP) je očuvati prirodne resurse sada i za buduće generacije te omogućiti jednaku dostupnost obalnog područja svim zainteresiranim dionicima koji imaju namjeru djelovanja u okvirima održivog razvoja. Najvažniji ciljevi IUOP-a odnose se na identificiranje prirodnih resursa i izradu planova za njihovu uporabu te eventualnu obnovu, zaštitu bioraznolikosti ekosustava, smanjenje potencijalnih rizika, traženje rješenja za izbjegavanje konflikata u obalnom području, kao i ostvarenje ekoloških i gospodarskih koristi na isplativ način.

Načela dobre prakse upravljanja obalnim područjem odnose se na uspješno rješavanje brojnih i složenih problema prilikom implementacije integralnog upravljanja obalnim područjem (IUOP). Načela dobre prakse podrazumijevaju da države trebaju izraditi nacionalne programe integralnog upravljanja obalnim područjem koji će omogućiti dugotrajni razvoj obalnog područja uvažavajući njegove specifičnosti. Europska unija je definirala načela dobre prakse upravljanja obalnim područjem, a to su: široka holistička perspektiva, prilagodljivo upravljanje, lokalne specifičnosti, uvažavanje prirodnih procesa, dugoročno planiranje, participativni pristup, uključenost javnih institucija. Navedena načela treba primjenjivati sustavno od najviše od najniže razine upravljanja unutar tijela vlasti ali i kroz suradnju s privatnim sektorom. Integralno upravljanje može se ostvariti jedino tako da svi dionici daju svoj doprinos.

LITERATURA

1) KNJIGE

- Ahlhorn, F.: *Integrated Coastal Zone Management: Status, Challenges and Prospects*, Springer Vieweg, 2018.
- Dundović, Č.; Grubišić, N.: *Pomorska i prometna politika*, Sveučilište u Rijeci: Pomorski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2013.
- Gorski, B.: *Upravljanje obalnim prostorom južne Istre u funkciji regionalnog razvoja*, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Zagreb, 2019.
- Herceg, N.: *Okoliš i održivi razvoj*, Synopsis d.o.o., Zagreb, 2013.
- Kovačić, M.; Dundović, Č.: *Planiranje i projektiranje luka nautičkog turizma*, Sveučilište u Rijeci: Pomorski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2012.
- Kovačić, M.; Komadina, P.: *Upravljanje obalnim područjem i održivi razvoj*, Sveučilište u Rijeci: Pomorski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2011.
- Lušić, M.: *Integralno upravljanje obalnim područjem Republike Hrvatske*, Pomorski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2020.
- Mitrović, F.; Kesić, B.; Jugović, A.: *Menadžment u brodarstvu i lukama*, Sveučilište u Splitu: Pomorski fakultet u Splitu, Split, 2010.
- Mužević, I.: *Barcelonska konvencija i integralno upravljanje obalnim područjem*, Pomorski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2018.

2) ČLANCI U ČASOPISIMA

- Cummins, V., O Mahony, C., Connolly N.: *Review of Integrated Coastal Zone Management & Principals of Best Practice*, Coastal and Marine Resources Centre, Cork, 2004.
- Kaboević, Ž.; Milošević Pujo, B.; Kurtela Ž.: *Održivi razvoj i integrirano upravljanje obalnim područjem – procesi uspješne zaštite obalnog mora*, NAŠE MORE: znanstveni časopis za more i pomorstvo, Vol. 59 No. 3-4, 2012., p. 176-188

- Kordej-De Villa, Ž.; Rašić Bakarić, I.; Starc, N.: *Upravljanje razvojem u obalnom području Hrvatske*, Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja, Vol. 23 No. 3, 2014., p. 449-468
- Runko Luttenberger, L.: *Izazovi zaštite okoliša u komunalnom gospodarenju obalnih područja*, POMORSTVO, Scientific Journal of Maritime Research, 24/2, 2010., p. 103-114
- Šverko Grdić, Z.: *Održivi razvoj obalnog područja*, Prvih 30 godina Zavoda za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, 1, 2015., p. 199-206
- Vokić Žužul, M.; Filipović, V.: *Granice podmorskih prostora Jadranskih država*, Poredbeno pomorsko pravo, Vol. 54 No. 169, 2015., p. 9-56

3) PRAVNI AKTI

- *Integrirana pomorska politika Europske unije*, online: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/121/integrirana-pomorska-politika-europske-unije> (1.12.2022.)
- Jakl, Z.: Tematska studija: *Zaštita i korištenje ekosustava obalnog i morskog područja Hrvatske*, Strategija upravljanja morskim okolišem i obalnim područje Republike Hrvatske, 2015.
- *Konvencija o zaštiti morskoga okoliša i obalnog područja Sredozemlja (Barcelonska konvencija)*, online: <https://mingor.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug/uprava-vodnoga-gospodarstva-i-zastite-mora-2033/konvencija-o-zastiti-morskoga-okolisa-i-obalnog-podrucja-sredozemlja-barcelonska-konvencija/1438> (27.11.2022.)
- Novoselec, I., Bilić, V.: *Tematska studija: Sustav upravljanja obalnim područjem u Republici Hrvatskoj*, Strategija upravljanja morskim okolišem i obalnim područje Republike Hrvatske, Razbor d.o.o., 2015.
- UNEP/MAP - Program UN-a za okoliš, Mediteranski akcijski plan, online: <https://mingor.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug/uprava-za-programe-i-projekte-eu-europske-i-medjunarodne-poslove-6108/medjunarodna-suradnja/unep-map-program-un-a-za-okolis-mediteranski-akcijski-plan/1136> (27.11.2022.)

4) INTERNETSKI IZVORI (ELEKTRONIČKI IZVORI INFORMACIJA)

- Broom, D.: *Only 15% of the world's coastlines remain in their natural state*, WEF, 2022., online: <https://www.weforum.org/agenda/2022/02/ecologically-intact-coastlines-rare-study/> (5.12.2022.)
- *Data integration and participatory process in developing (ICZM) in the northern Baltic Sea*, online: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11852-021-00833-4> (6.2.2023.)
- *ICZM Protocol*, online: <https://slideplayer.com/slide/9102197/> (6.2.2023.)
- *Integrated Coastal Zone Management (ICZM)*, online: [http://www.coastalwiki.org/wiki/Integrated Coastal Zone Management \(ICZM\)](http://www.coastalwiki.org/wiki/Integrated_Coastal_Zone_Management_(ICZM)) (27.11.2022.)
- *Integralno upravljanje obalnim područjem IUOP*, online: <https://mingor.gov.hr/integralno-upravljanje-obalnim-podrucjem-iuop/1439> (26.11.2022.)
- *Izješće o učincima provedbe Zakona o otocima u 2020. godini*, Vlada Republike Hrvatske, 2021.
- *Luka*, online: <https://tehnika.lzmk.hr/luke/> (2.12.2022.)
- *Maritime forum*, online: <https://webgate.ec.europa.eu/maritimeforum/en/node/3950> (3.12.2022.)
- *Maritime transport and economic growth: Interconnection and influence*, online: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0308597X19302726> (30.11.2022.)
- *Održivi razvoj*, online: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=44778> (25.1.2023.)
- *Predstavljen novi Geoinformacijski sustav (GIS) Grada Makarske*, online: <https://makarska.hr> (16.2.2023.)
- *Što je održivi razvoj*, online: <https://lora.bioteka.hr/sto-je-odrzivi-razvoj/> (25.1.2023.)
- *Share of energy consumption from renewable sources in Europe*, online: <https://www.eea.europa.eu/ims/share-of-energy-consumption-from> (26.1.2023.)
- *The Economic Importance of the Maritime Industry*, online: <https://reti.edu.my/the-economic-importance-of-the-maritime-industry/> (30.11.2022.)

POPIS ILUSTRACIJA

Ilustracija 1. Sadržaj pomorske politike.....	7
Ilustracija 2. Proces kreiranja pomorske politike.....	10
Ilustracija 3. Poster konferencije o integriranoj pomorskoj politici i pomorskom planiranju prostora na Mediteranu i Crnom moru.....	13
Ilustracija 4. Utjecaj okruženja na luku.....	15
Ilustracija 5. Obalno i morsko područje u Republici Hrvatskoj.....	21
Ilustracija 6. Dijelovi obalnog područja.....	22
Ilustracija 7. Duljine obalnih crta jadranskih država.....	25
Ilustracija 8. Logo UN-ovog programa „Desetljeće za obnovu ekosustava 2021.-2030.“.....	27
Ilustracija 9. Slikovit prikaz održivog razvoja: društvo, okoliš, gospodarstvo.....	39
Ilustracija 10. Prikaz organizacije upravljanja obalnim resursima.....	40
Ilustracija 11. Postotak korištenja obnovljivih izvora energije u EU.....	41
Ilustracija 12. Konferencija opunomoćenika o uspostavi Protokola IUOP 2008.....	44
Ilustracija 13. Faze procesa integralnog upravljanja obalnim područjem.....	50
Ilustracija 14. GIS Grada Makarske.....	52

POPIS TABLICA

Tablica 1. Jadranske države – duljine obalnih crta.....	26
---	----